

PRIMJENA ISHODA UČENJA

četvrta publikacija iz serije o Europskom
kvalifikacijskom okviru (EQF)

U izradi ove publikacije sudjelovale su sljedeće osobe iz različitih zemalja i institucija:

- članovi Radne skupine za ishode učenja (engl. Learning Outcomes Group) koji su, zahvaljujući različitim primjerima primjene ishoda učenja i aktivnim i konstruktivnim raspravama, uspjeli definirati glavna pitanja kojima se bavi ova publikacija;
- sudionici u aktivnostima suradničkog učenja (engl. peer learning activities, PLA) održanih u Bruxellesu (prosinac 2009.), Istanbulu (lipanj 2010.) i Helsinkiju (studenj 2010.), kao i članovi Savjetodavne skupine Europske komisije za provedbu Europskoga kvalifikacijskog okvira (engl. EQF Advisory Group), koji su izrazili svoja stajališta;
- Mike Coles, vanjski stručnjak koji je izradio prvi nacrt teksta;
- Jens Bjørnåvold (CEDEFOP), koji je pojasnio određene nejasnoće;
- Karin Luomi Messerer (3s), Isabelle Le Mouillour i Irene Psifidou (CEDEFOP), koje su pružile vrlo korisne konkretne primjere te Daniela Ulicna (GHK), koja je značajno doprinijela izradi teksta;
- Anita Krémó i Carlo Scatoli (Europska komisija, Opća uprava za obrazovanje i kulturu), koji su koordinirali sadržaj publikacije.

Besplatna telefonska linija Europe Direct
otvorena je za sva vaša pitanja o Europskoj uniji.

Besplatan telefonski broj (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Pojedini mobilni operateri ne dopuštaju pristup brojevima koji počinju s 00 800 ili se pozivi naplaćuju.

Više informacija o Europskoj uniji dostupno je na internetu (<http://europa.eu>).

Kataloški podaci o izvornom izdanju nalaze se na kraju publikacije

Nakladnik: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Za nakladnika: dr.sc. Željko Jovanović, ministar

Slike: © Europska unija

Prijevod: Felicitas, obrt za prevoditeljske usluge

Redaktura: Sanja Suto, Petra Reiner i Biljana Birač

Tisak: Printera Grupa d.o.o.

Naklada: 1000 primjeraka

ISBN 978-953-6569-88-5

Zagreb, 2013.

© Europska unija, 2011.

Ova publikacija izrađena je uz financijsku pomoć Europske komisije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledište Europske komisije.

PRIMJENA ISHODA UČENJA

četvrta publikacija iz serije o Europskom
kvalifikacijskom okviru (EQF)

	Predgovor	3
1.	Uvod	4
	Potreba za izdavanjem ove publikacije	5
	Ograničenja primjene ishoda učenja	6
	Tehničke i društvene svrhe ishoda učenja	7
	Teorijska osnova	8
	Postojeće stanje	8
	Koji dokazi postoje da je primjena ishoda učenja učinkovita?	11
2.	Što su ishodi učenja?	12
	Pitanja i odgovori	13
3.	Ishodi učenja u različitim kontekstima	18
	Standardi zanimanja	19
	Kurikulumi i programi osposobljavanja / usavršavanja	21
	Kriteriji vrednovanja	26
	Opisnice kvalifikacija	28
	Opisnice razina prema NKO-u	32
	Primjena ishoda učenja u druge svrhe	39
	Zaključne napomene	42
4.	Prijelaz na primjenu ishoda učenja i izvori informacija	44
	Preduvjeti za primjenu	44
	Stvarni prijelaz	45
	Praktične informacije	46
	Izvori informacija	46

Predgovor

Ova publikacija četvrta je u nizu publikacija o Europskom kvalifikacijskom okviru namijenjenih nositeljima politika i stručnjacima koji sudjeluju u primjeni Europskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje (dalje u tekstu: EQF, prema engl. European Qualifications Framework for Lifelong Learning) na nacionalnoj i europskoj razini.

Cilj je EQF-a osigurati bolju jasnoću kvalifikacija u Europi. Okvir pruža svojevrsni zajednički europski prevoditeljski alat zahvaljujući kojem je lakše usporediti nekoliko tisuća različitih kvalifikacija koje se stječu diljem Europe. Ovaj europski referentni okvir se sastoji od osam razina koje se utvrđuju na temelju tzv. „ishoda učenja”, tj. stečenih znanja i vještina, odnosno kompetencija. Države članice Europske unije mogu povezati razine svojih nacionalnih kvalifikacija s osam zajedničkih referentnih razina. Zahvaljujući ovom alatu, dionici u inozemstvu mogu procijeniti koju je razinu znanja i vještina, odnosno kompetencija stekao nositelj kvalifikacije.

Preporuka o uspostavljanju Europskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje zahtijeva da razine nacionalnih kvalifikacija i razine EQF-a budu povezane na temelju ishoda učenja. Osim toga, Preporuka izričito navodi da pojedinačne kvalifikacije trebaju biti opisane i definirane u obliku ishoda učenja.

U ovakvom pristupu utemeljenom na ishodima učenja naglasak više nije na trajanju učenja i ustanovi u kojoj se proces učenja odvija, nego na stvarnom učenju, znanjima, i vještinama, odnosno kompetencijama koje je polaznik stekao ili koje bi trebao steći tijekom procesa učenja. Iako se čini da je riječ o relativno novom konceptu, zapravo se pristup koji se oslanja na ishode učenja već primjenjuje u različitim zemljama, u različitim sektorima i u različite svrhe.

Ova publikacija nastala je kao odgovor na rastući interes za razmjenu iskustava na europskoj razini o tome kako se pristup utemeljen na ishodima učenja koristi u primjeni EQF-a. Postoji konsenzus oko toga da ne postoji jedinstven, zajednički način primjene ishoda učenja; međutim, jednako tumačenje glavnih pojmova i načela olakšat će primjenu zajedničkih europskih alata poput EQF-a, Europskog sustava bodova strukovnog obrazovanja (dalje u tekstu: ECVET, prema engl. European Credit System for Vocational Education and Training) i Europskog sustava prijenosa i prikupljanja bodova (dalje u tekstu: ECTS, prema engl. European Credit Transfer and Accumulation System), a koji su svi utemeljeni na ishodima učenja.

1. Uvod

Primjena ishoda učenja utječe na cijeli niz politika i praksi u općem i strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. Glavni je cilj obrazovnih promjena koje stavljaju naglasak na ishode učenja unutar kurikulumu i kvalifikacija unaprijediti učenje i učiniti ja snim proces učenja. U kontekstu kurikulumu, glavna uloga ishoda učenja vezana je uz spremnost na aktivno uključivanje učenika, uz nastavnike, u proces upravljanja svojim učenjem. Ukoliko zaista dođe do takve promjene, bit će moguće promatrati na koji način ishodi učenja utječu na pedagošku praksu, pri čemu nastavnici, osim poučavanja, sve više preuzimaju funkciju pomaganja u učenju ili olakšavanja učenja.

U kontekstu kvalifikacija, priznavanje stečenog znanja na temelju ishoda učenja pridonosi:

- boljoj usklađenosti kvalifikacija s potrebama tržišta rada;
- većoj otvorenosti obrazovnog sustava i sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u priznavanju postignuća učenja, bez obzira gdje su stečena;
- većoj fleksibilnosti i odgovornosti u obrazovnom sustavu i sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, unutar kojih bi se trebali ostvariti propisani ishodi, istovremeno omogućavajući veću neovisnost u odabiru načina stjecanja tih ishoda.

Ishodi učenja trebaju biti formulirani na način koji ih čini prikladnim za njihovu svrhu - izradu standarda znanja i obrazovnih standarda, za opis pojedinačnih kvalifikacija i kurikulumu, za utvrđivanje kriterija ocjenjivanja te, u konačnici, za planiranje procesa učenja i poučavanja.

Naglasak u ovoj publikaciji je na posebnim pitanjima koja se tiču povećanja jasnoće učenja i priznavanja stečenog znanja primjenom ishoda učenja^[1]. Smatra se da će bolja jasnoća pomoći dionicima unutar pojedinih zemalja, ali i svima onima iz inozemstva koji moraju razumjeti kvalifikacije i sustave drugih zemalja. Kada se ishodi učenja primjenjuju da bi se procijenila postignuća nekog pojedinca, naglasak je na onome što on zna, razumije i može, bez obzira na to koji je proces učenja pri tome koristio.

U prijedlozima politika na europskoj razini konstantno se naglašava važnost ishoda učenja, posebice stoga što je pristup utemeljen na ishodima učenja postao osnovno načelo suradnje u obrazovnom sustavu i sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Svi europski instrumenti i mehanizmi koji su trenutačno u fazi izrade i provedbe, prvenstveno Europski kvalifikacijski okvir i sustavi prijensa i prikupljanja bodova, temelje se na tom istom pristupu. To i nije tako

[1] Ova će se publikacija periodički revidirati i ažurirati kako bi odražavala promjene u politikama i praksi u smislu ishoda učenja. Ostale publikacije, posebice one koje izdaje CEDEFOP, stavljaju veći naglasak na primjenu ishoda učenja u smislu kurikulumu i pedagoške prakse.

neobično, ako uzmemo u obzir da su ishodi učenja jedini zajednički element u svim mehanizmima i mjerama u obrazovnom sustavu i sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, kojim se nastoji postići intenzivnije, kvalitetnije i inkluzivnije cjeloživotno učenje.

Nacionalni kvalifikacijski sustavi nužno su složeni jer su utemeljeni na društvenoj i kulturnoj tradiciji te institucijama određene zemlje. S obzirom da su tako složeni, mogu biti teško razumljivi osobama izvan dotične zemlje, ali i onima koji žive u toj zemlji. Ishodi učenja mogu unijeti određeni stupanj jasnoće u sustave u smislu da pojedinci koji aktivno sudjeluju u procesu učenja mogu pokazati ili demonstrirati što su naučili. Iz toga se može zaključiti da je interes za ishode učenja na nacionalnoj razini također visok. Osim što odražavaju politiku na europskoj razini, nacionalni interesi u tom području su sljedeći:

- potreba da se obrazovanje i strukovno obrazovanje i osposobljavanje temelje na jasnim standardima koji su utvrđeni u suradnji s dionicima koji predstavljaju interese društva, tržišta rada, ali i pojedinaca. Ovo pokazuje da jasnoća učenja ne znači samo da će se kvalifikacije, sustavi i institucije lakše „iščitavati”, nego i da će se stvoriti zajednički jezik za dijalog o ciljevima obrazovanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, što će u konačnici dovesti do boljeg razumijevanja procesa učenja;
- nastojanje da sami učenici, ali i poslodavci jasno prepoznaju kvalifikacije i načine učenja te nastojanje da

im se omogući veća fleksibilnost u organizaciji učenja;

- spremnost za postavljanje jasnih očekivanja koje obrazovne ustanove i ustanove za strukovno obrazovanje i osposobljavanje moraju ispuniti na osnovu nacionalnih / regionalnih ili sektorskih standarda;
- unaprjeđenje postupaka osiguravanja kvalitete povezanih sa sustavima obrazovanja i kvalifikacija.

Izrada nacionalnih kvalifikacijskih okvira s opisnicama koje se temelje na ishodima učenja predstavlja korak naprijed prema pojašnjavanju kvalifikacija i razina učenja (koje često nisu dovoljno jasne) svim korisnicima. U mnogim zemljama obrazovni sustavi i sustavi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja su već neko vrijeme, barem djelomično, utemeljeni na ishodima učenja. S druge pak strane, u posljednjih nekoliko godina sve je intenzivniji prijelaz na sustav u kojem se ishodi učenja primjenjuju u svim segmentima obrazovnog sustava i sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Taj prijelaz za većinu zemalja predstavlja izazov.

Potreba za izdavanjem ove publikacije

Tijekom rasprava održanih na europskoj razini (unutar Savjetodavne skupine Europske komisije za primjenu Europskoga kvalifikacijskog okvira (EQF Advisory Group) i njenih podskupina), zaključeno je da bi bilo korisno izdati ovakvu publikaciju. Razlog za to je veliki interes zemalja za izradu ishoda učenja, ostvarenje zajedničkih ciljeva vezanih uz razvoj Europskog kvalifikacijskog okvira

(EQF), nacionalnih kvalifikacijskih okvira (NKO), Europskog sustava bodova strukovnog obrazovanja (ECVET) i sustava vrednovanja i priznavanja neformalnog i informalnog učenja.

Osim toga, tijekom rasprava na europskoj i nacionalnoj razini naglašena je potreba da ishodi učenja trebaju imati zajedničke elemente, kako bi alati koji se koriste na europskoj razini (EQF, ECVET, taksonomije znanja i vještina, odnosno kompetencija) mogli učinkovito funkcionirati. To ne znači da se ishodi učenja u svim zemljama trebaju definirati i primjenjivati na isti način. Kao što je već objašnjeno, takav restriktivan pristup ne bi uzeo u obzir značajne razlike u načinu na koji se učenje opisuje u nacionalnim sustavima.

Ova publikacija namijenjena je nacionalnim nositeljima politika (i njihovim savjetnicima) u području obrazovanja, strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, kvalifikacija i analize tržišta rada. Obraća se i svima onima koji su zainteresirani za savjetovanje učenika, radnika i tražitelja zaposlenja. U konačnici, može biti korisna i stručnjacima koji se bave ovim područjem na europskoj razini, kao i onima koji primjenjuju ili koriste europske instrumente koji su utemeljeni na ishodima učenja (EQF, ECVET ili ostali).

Sljedeća tri odjeljka ove publikacije zagovaraju primjenu ishoda učenja u procesima suradničkog učenja, odlučivanja i strateškog planiranja. Riječ je o odjeljcima:

Odjeljak 2: Što su ishodi učenja?

Odjeljak 3: Primjena ishoda učenja u različitim kontekstima

Odjeljak 4: Prijelaz na primjenu ishoda učenja

Ova publikacija predstavlja korak naprijed prema pružanju potpore u izradi ishoda učenja na europskoj razini. Možda će se u budućnosti javiti potreba za nekom opsežnijom publikacijom, nakon što postane jasnije što sadašnje brze promjene nose za sobom. Praksa primjene ishoda učenja u kreiranju kurikuluma i pedagoškim aktivnostima posebna je tema koja zahtijeva detaljniju analizu i stoga nadilazi sadržaj ovog izdanja publikacije.

Ograničenja primjene ishoda učenja

Argument za primjenu ishoda učenja ima svoje uporište i u teoriji i praksi. Nedvojbeno, riječ je o jednom snažnom i zajedničkom trendu koji se javlja u europskim javnim politikama, ali ipak, ishodi učenja predstavljaju samo jednu od metoda definiranja očekivanja od učenja. Očekivanja od učenja mogu se promatrati i iz perspektive podučavatelja i napora koje nužno moraju uložiti kako bi ostvarili visokokvalitetne nastavne programe. Koristeći svoje znanje i iskustvo pri interpretaciji standarda i širih ciljeva, oni nastoje stvoriti okruženje koje će pogodovati razvoju i formiranju kompetentnih osoba. Moglo bi se reći da sami ishodi učenja ne mogu u potpunosti obuhvatiti značajke učenika i procesa učenja koji se provodi kroz programe.

Iako prednost primjene ishoda učenja za opis kvalifikacije leži u predstavljanju standarda za ono što je (najmanje) potrebno postići kao rezultat učenja, nedostatak ovakvog pristupa može biti u činjenici da se njime ne potiče razvoj istraživačkog i eksperimentalnog poučavanja, niti izrada nastavnih programa u koje se nastoje uključiti različiti oblici učenja, ovisno o različitostima među učenicima.

U daljnjem tekstu ove publikacije navodi se da način na koji su sročeni ishodi učenja ovisi o njihovoj planiranoj primjeni. Ishode učenja oblikuju nadležne institucije na osnovu svog tumačenja svrhe kvalifikacije. Primjerice, ako su u formuliranje ishoda učenja uključeni poslodavci, opisnice kvalifikacije naglašavat će neke opipljive vještine. S druge strane, ako su u opis ishoda učenja uključeni dionici iz akademskog sektora, vjerojatno će naglasak biti na refleksivnoj praksi.

Primjena ishoda učenja daje odgovor na potrebe ili interese određenih dionika u društvu, primjerice, dionika na tržištu rada, jer u tom slučaju oni opisuju kompetencije na način koji je relevantan za određeno radno mjesto. Druge pak dionike, ili društvo u cjelini, više mogu zanimati implicitna i neklasificirana načela učenja koja ne može obuhvatiti striktno funkcionalan pristup obrazovanju i osposobljavanju u kojem se jedino koriste navodi o ishodima učenja. Važno je stoga naglasiti da se ta dva pristupa (na temelju ishoda i egzaktnih tehničkih informacija (engl. *inputs*)) mogu kombinirati, primjerice:

- specifikacije programa i nastave nadopunjuju se informacijama o ishodima (kao što je to u Bolonjskom procesu);
- kvalifikacije na temelju kompetencija mogu se strukturirati oko ulaznih informacija (primjerice, trajanje naukovanja);
- metode ocjenjivanja / vrednovanja koriste ulazne informacije (završetak programa) i ishode (objektivno, vanjsko ocjenjivanje);
- u postupcima odabira i zapošljavanja zaposlenika mogu se koristiti ulazne, tj. egzaktne informacije i informacije o ishodima.

Možemo, dakle, zaključiti da, iako ishodi učenja mogu unijeti određenu jasnoću ili transparentnost u sustav obrazovanja, osposobljavanja i kvalifikacija, oni nisu zamjena za odluku o tome koje su najpreciznije „tehničke“ informacije ili *inputi* u procesu učenja. Ishodi učenja stoga nadopunjuju i obogaćuju ono što već postoji u obrazovnom sustavu i sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Tehničke i društvene svrhe ishoda učenja

U širem smislu, primjena ishoda učenja ima svoju tehničku svrhu, primjerice, postojeće standarde (očekivanja u pogledu znanja i vještina, odnosno širih kompetencija) učiniti jasnijima nego što su trenutno. Iz tog razloga lakše je uključiti dionike s tržišta rada u cijeli proces i konzultirati se s njima o tome koliko su važni standardi kvalifikacija za tržište rada. Ovi socijalni partneri koji nisu nužno stručnjaci iz obrazovnog sektora, sektora strukovnog obra-

.....

[2]

Vidjeti: Kolb i iskustvena refleksija – Kolb, David, A., 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey; i konstruktivističke teorije koje je prvi uveo Vygotsky (zone proksimalnog razvoja) – Vygotsky, L.S. (1978.). *Mind and Society: The Development of Higher Mental Processes*. Cambridge, MA, Harvard University Press.

[3]

Najpoznatija je Bloomova taksonomija koja opisuje razine ciljeva učenja – vidjeti Anderson, Lorin W., Krathwohl, David R., Airasian, Peter W., Cruikshank, Kathleen A., Mayer, Richard E., Pintrich, Paul R., Raths, James, Wittrock, Merlin C. (2001.) *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*, Addison Wesley Longman.

[4]

Za primjer funkcionalne analize poslova unutar zanimanja – vidjeti Mansfield, B., Mitchell, L. (1996.) *Towards a Competent Workforce*, Hampshire, Gower.

[5]

Lave, J., Wegner, E. (1998.) *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*, Cambridge University Press.

[6]

Vidjeti na primjer: za utvrđivanje referentnih razina kvalifikacija radi stvaranja zona povjerenja – Coles, Mike i Oates, Tim, (2004.) *European reference levels for education and training: An important parameter for promoting credit transfer and mutual trust*, Solun, CEDEFOP, 2004.

zovanja i osposobljavanja ili pedagogije, lakše će razumjeti što mogu očekivati od mlade osobe nakon završetka školovanja, ako se kvalifikacije izražavaju u obliku ishoda učenja. Osim toga, primjena ishoda učenja može učiniti primjerenijim i postupak ocjenjivanja.

Uz to, prijelaz na primjenu ishoda učenja može imati društvene i političke učinke jer sustavi obrazovanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja postaju jasniji svim korisnicima i tako dovode do promjene u načinu funkcioniranja sustava (recimo, ishodi učenja mogu pridonijeti stvaranju sustava odgovornosti). Dio tog društvenog učinka može biti otvaranje sustava kvalifikacija i stvaranje preduvjeta za priznavanje učenja stečenog na druge načine, a ne samo kroz formalno obrazovanje. Konačno, primjena ishoda učenja vjerojatno će pomoći učenicima da lakše shvate koja očekivanja moraju ispuniti, potaknuti ih da preuzmu inicijativu u učenju i da odgovornije upravljaju svojim učenjem.

Teorijska osnova

Prijelaz na jasniji opis učenja, utemeljen na ishodima, ima brojna teorijska uporišta. Brojne teorije tako podupiru metode učenja i poučavanja koje omogućavaju pojedincima da izraze svoje potrebe za učenjem i željeni proces učenja^[2]. Ove teorije služe kao podloga za primjenu ishoda učenja. Različite taksonomije učenja^[3] temelje se na hijerarhiji konceptualnih faza procesa učenja koje se mogu opisati ishodima učenja. U kontekstu tržišta rada, postupci definiranja

standarda zanimanja^[4] u svojoj osnovi nastoje pojasniti skupove kompetencija koji su vrlo slični očekivanim ishodima učenja. Teorija o zajednicama prakse^[5] zahtijeva jasno razumijevanje onog što treba naučiti i na koji se način najbolje uči. Kod primjene ove teorije, spoznaja, osobni rast i profesionalni razvoj potkrijepljeni su jasnim navodima (kao što su to ishodi učenja) o tome što se očekuje od dje-latnika / učenika. „Zone povjerenja”^[6] mogu se izgraditi i bez ishoda učenja i možda ih čine čvršćima upravo prešutni konsenzusi na kojima se temelje, no njihov rast i širenje uvijek će ovisiti o općeprihvaćenim jasnim standardima.

Postojeće stanje

Ishodi učenja sve su važniji temelj za izradu standarda zanimanja i obrazovnih standarda, kurikuluma, kriterija ocjenjivanja, opisnica kvalifikacija i opisnica razina u nacionalnim kvalifikacijskim okvirima (NKO). Svaki od ovih instrumenata definira ishode učenja, ali ne na podjednako detaljan način. U njima se ishodi učenja koriste u različite svrhe (primjerice: formuliranje očekivanja o mogućnostima neke osobe koja je stekla određenu kvalifikaciju; upravljanje procesom poučavanja; propisivanje kriterija ocjenjivanja)^[7]. Kao posljedica navedenog, način na koji su ishodi učenja sročeni, kao i aktivnosti koje tom postupku prethode, ovise o tome zašto se uopće izrađuju navodi o ishodima učenja, odnosno, jednostavno rečeno, ovise o funkciji ishoda učenja.

Mnogo se očekuje od pristupa utemeljenog na ishodima učenja jer mnogi smatraju da prijelaz na primjenu ishoda učenja predstavlja:

- mogućnost da se obrazovanje i osposobljavanje prilagode potrebama učenika (kako bi se promicalo „aktivno učenje”);
- način uklanjanja prepreka za cjelovito učenje;
- način na koji se može poboljšati odgovornost ustanova i sustava obra-

zovanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja;

- novi zajednički jezik koji olakšava dijalog između dionika u obrazovnom sektoru i dionika na tržištu rada.

Sljedeća tablica prikazuje sažetak izvješća Europskog centra za razvoj strukovne izobrazbe (dalje u tekstu CEDEFOP)^[8], koji opisuje opseg prijelaza na primjenu ishoda učenja u različitim segmentima obrazovanja te strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Tablica 1: Prijelaz na primjenu ishoda učenja: što se događa u praksi?

Opće obrazovanje

Pristupi utemeljeni na kompetencijama i ishodima učenja sve se više primjenjuju kao temeljni mehanizam za formuliranje reformi u općem obrazovanju. Veći je naglasak na definiranju ključnih kompetencija i ishoda učenja u oblikovanju iskustva učenika nego sadržaju predmeta koji čine kurikulum. Ishodi učenja primjenjuju se u mnogim zemljama kako bi se istaknulo na koji način valja modernizirati školski sustav te tako djeluju kao obnavljajući i reformirajući čimbenik na različitim razinama – razinama upravljanja, uvođenja sustavnih reformi, kurikuluma, pedagoškog rada i ocjenjivanja.

Strukovno obrazovanje i osposobljavanje

Kada je riječ o početku primjene ishoda učenja, sustavi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u mnogim zemljama bili su „ispred svog vremena”. Potreba za ponovnim definiranjem kvalifikacija i kurikuluma strukovnog obrazovanja i osposobljavanja osobito je došla do izražaja u nekim zemljama od 1980-ih, što se može objasniti ciljem koji sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja treba ispuniti, a to je priprema učenika za izravan prijelaz iz svijeta obrazovanja u svijet rada. Tako se danas ishodi učenja koji su važni u svijetu rada sve više koriste u obrazovnim programima, odnosno u sustavu obrazovanja koji se temelji na učenju u školi i na radnom mjestu (učenička praksa). S druge strane, nedavne reforme kurikuluma u državama članicama pokazuju da konceptualizacija ishoda učenja postaje sve rasprostranjenija te se sve više temelji na holističkom razumijevanju i definiciji koja se temelji na konstruktivističkim teorijama učenja.

[7]

Nedavno CEDEFOP-ovo istraživanje o kurikulumima u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju pokazalo je da ishodi učenja na razini kurikuluma i programa učenja imaju dvojaku funkciju: regulatornu i didaktičku. Regulatorna funkcija ishoda tiče se kurikuluma koji su instrumenti osiguravanja jednakog, visokokvalitetnog standarda u obrazovanju i osposobljavanju na nekom području – u ovom slučaju ishodi učenja moraju činiti čvrsti temelj za ocjenjivanje; oni moraju biti mjerljivi. Didaktička funkcija ishoda postaje vidljiva u kontekstu kurikuluma koji pružaju okvir za upravljanje procesima učenja i poučavanja – u ovom slučaju ishodi učenja mogu biti formulirani na općenitiji način te mogu uključivati i nemjerljive kompetencije; oni odražavaju vrijednosti i uloge za koje se učenici pripremaju tijekom svoga obrazovanja i osposobljavanja.

[8]

CEDEFOP *The Shift to Learning Outcomes; Policies and Practices in Europe*. 2008.

Srednje obrazovanje

Diljem Europe, ova razina obrazovanja dio je obrazovnog sustava na koji su reformske ideje o primjeni ishoda učenja najmanje utjecale. To se velikim dijelom može objasniti činjenicom da, iako opće srednjoškolsko obrazovanje ima obrazovnu funkciju, ono također ima selektivnu funkciju. Kao posljedica toga, opće srednjoškolsko obrazovanje često je – iako ne uvijek – usko vezano uz detaljan kurikulum ili zahtjeve iz silabusa. Učenici se uglavnom ocjenjuju tako da polažu završni pisani ispit kojim se prvenstveno provjeravaju aspekti znanja (i intelektualne vještine) ishoda učenja. Budu li ishodi učenja imali formativni učinak na sveučilišne kurikulume i pedagošku praksu, možda će, tijekom vremena, proizvesti isti učinak i na kurikulum, pedagošku praksu i postupak ocjenjivanja u općem srednjoškolskom obrazovanju.

Visoko obrazovanje

Ishodi učenja igraju sve važniju ulogu i u visokom obrazovanju. Dokaz za to je činjenica da se pristup utemeljen na ishodima učenja, oko kojega postoji široki konsenzus na europskoj razini, a u većini slučajeva i na najvišim nacionalnim razinama država članica EU-a, polako ali sigurno uvodi u visoka učilišta. Iako je napredak u tom pogledu spor, perspektiva primjene ishoda učenja može ukazivati na trend uvođenja dugoročnih reformi kada je riječ o učenju i poučavanju u visokom obrazovanju.

Izvor: CEDEFOP. *The Shift to Learning Outcomes, Policies and Practices in Europe*. 2008.

Gore navedeno CEDEFOP-ovo istraživanje također pokazuje da:

- ishodi učenja postaju sve važniji u izradi nacionalnih kvalifikacijskih okvira u Europi. Utvrđivanje ishoda učenja u ovom slučaju može biti organizacijski čimbenik koji pojašnjava postignuća većeg broja učenika, bez obzira na vrstu, način ili trajanje učenja ili osposobljavanja;
- sve više zemalja u svojim obrazovnim sustavima i sustavima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja pozornost pridaje priznavanju informalnog i neformalnog učenja. Tom postupku pridonose sve češća primjena ishoda učenja i pokušaji da se kvalifikacijski sustavi učine jasnijima i razumljivijima;
- može se očekivati da će ishodi učenja utjecati na metode ocjenjivanja, međutim, postojeći dokazi pokazuju da je taj utjecaj još uvijek ograničen;
- ishodi učenja primjenjuju se kao način poticanja učinkovitosti i omogućavanja odmaka od vremenski ograničenih programa i obrazovnih sustava. Kao primjer učin-

kovitosti mogu se navesti izuzeća učenika iz dijelova programa te sve snažnija odgovornost institucija na temelju ishoda (koje definiramo kao ishode učenja) obrazovnih procesa.

Koji dokazi postoje da je primjena ishoda učenja učinkovita?

Izrazito je teško precizno i nedvosmisleno procijeniti učinak prijelaza s primjene *implicitnih očekivanja od učenja* (koji mogu biti formulirani na temelju trajanja programa, profila obrazovne ustanove i specifikacija poučavanja) na primjenu *jasno definiranih navoda o ishodima učenja*. Svi potencijalno korisni zaključci koji bi se mogli izvući uvelike ovise o broju varijabli, složenosti konteksta i ostalim „otežavajućim” čimbenicima. Primjerice, „profesionalne kulture” također imaju važnu ulogu u izradi i održavanju (formalnih i informalnih) očekivanja od učenja. Objektivna potvrda uspjeha ovisi, dakle, o stručnoj prosudbi stručnjaka, nositelja politika, političara, socijalnih partnera, ravnatelja ustanova itd. Određena izvješća o rezultatima istraživanja^[9] pružaju informacije o učincima ishoda učenja – prije svega, to su CEDEFOP-ova istraživanja, izvješća o provedbi Bolonjskog procesa^[10] te niz nacionalnih evaluacijskih izvješća koji navode neizravne dokaze njihovog učinka. Primjerice, istraživanje o kurikulumima koje je proveo CEDEFOP^[11] naglašava da se sve više koriste aktivne metode učenja, a prijelaz na primjenu ishoda učenja javlja se u brojnim metodama rada koje stavljaju učenika u središte obrazovnog procesa.

Još jedan dokaz učinkovitosti informacija o primjeni ishoda učenja proizlazi iz načina na koji rezultati OECD-ovog Programa međunarodnog ocjenjivanja znanja i vještina učenika (PISA) utječu na donošenje politika. Nije neuobičajeno da negativni rezultati testova ovog programa potaknu relevantna tijela na donošenje mjera ili politika kojima se nastoje unaprijediti ishodi učenja. Rezultati programa PISA pokazali su da se, unatoč vrlo sofisticiranim obrazovnim sustavima i sustavima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (utemeljenim na egzaktnim *inputima*), ishodi učenja mogu značajno razlikovati te se u nekim područjima čak i pogoršavaju.

Bilo bi korisno u budućnosti provoditi evaluacijske planove u sektoru zapošljavanja na europskoj i nacionalnoj razini. Na taj bi se način generirali empirijski dokazi koji bi bili dostupni nositeljima politika. U političkoj areni gotovo da se uopće ne govori o prelasku na pristup koji je utemeljen na ishodima učenja (iako smo svjedoci vrlo živahne rasprave o toj temi u akademskoj zajednici) pa postoji bojazan da će se perspektiva prelaska na primjenu ishoda učenja svesti samo na raspravu te da neće zaživjeti i imati učinak na obrazovanje, osposobljavanje i proces učenja. Neki dionici idu tako daleko da tvrde kako nekritička primjena načela ishoda učenja može biti štetna jer može skrenuti pozornost s nekih drugih, važnih obrazovnih pitanja i politika.

[9] Za više informacija o istraživanjima o ishodima i njihovom učinku vidjeti Odjeljak 4.

[10] Izvješća o provedbi Bolonjskog procesa po zemljama dostupna su na sljedećim mrežnim stranicama: <http://www.ehea.info/article/details.aspx?ArticleId=86>

[11] CEDEFOP, *Learning outcomes approaches in VET curricula.2010*. <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16433.aspx>

---

2. Što su ishodi učenja?

Ishodi učenja definiraju se kao navodi o tome što osoba treba znati, razumjeti i što može učiniti na kraju procesa učenja. Ovo prilično pojednostavljeno tumačenje pojma ishoda učenja postaje složenije ukoliko se postavi pitanje je li važan kontekst učenja, i ako jest, kako ga opisati tako da postane jasan. Osim toga, ova naoko jednostavna definicija može postati složena, ovisno o razini detalja na kojoj će biti razrađeni ishodi učenja. Drugim riječima, pri razmatranju kako sročiti ishode učenja tako da budu korisni, odveć detaljan opis može biti zbunjujući, ali isto tako i preopćeniti navodi mogu biti beskorisni. Ključno je, dakle, pitanje (možda i najvažnije) kako sročiti ishode učenja tako da budu primjereni svrsi u koju će se koristiti.

Često do zabune dolazi i zbog nerazumijevanja odnosa između pojmoveva „ishodi učenja” i „kompetencije”. U nekim se slučajevima koristi fraza „kvalifikacije utemeljene na kompetencijama” iako se misli na kvalifikacije koje se opisuju ishodima učenja. Pojam „kompetencija” ima široku primjenu u definiranju rezultata i svakako je ključan pojam u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. Kvalifikacije utemeljene na kompetencijama u izradi i ocjeni ishoda učenja u obzir uzimaju učinak obrazovnog (ili radnog) okruženja. Takvo okruže-

nje snažno utječe na niz ishoda učenja koji se smatraju važnima, na međusobni odnos između njih, način na koji osoba uči, način na koji se ocjenjuju ishodi i, najvažnije, na vrijednost koja se dodjeljuje kvalifikacijama u nekom području.

Kvalifikacije utemeljene na kompetencijama jamče da je osoba kvalificirana za rad u određenom području ili zanimanju. Ovaj pristup utemeljen na kompetencijama usko je povezan s poimanjem pojedinaca kao (potencijalne) radne snage i preuzetom obvezom da se najbolje iskoristi učinkovitost nekog pojedinca u poslu (tzv. ekonomski pristup). Za razliku od toga, pojam „ishodi učenja” može obuhvatiti i opće znanje te etičke, kulturne i socijalne vještine koje nadilaze potrebe tržišta rada. Ovaj uvjet da se specificira okruženje učenja možda neće biti ispunjen u svim slučajevima – primjerice, u slučaju primjene ishoda koji definiraju kurikulum u općem obrazovanju. Upravo iz tog razloga, ishode učenja treba shvatiti kao korak bliže definiranju kvalifikacija utemeljenih na kompetencijama, odnosno, kvalifikacije utemeljene na kompetencijama su jedan primjer kako koristiti pristup utemeljen na ishodima učenja.

Ova razlika između ishoda učenja i kompetencija jasno je vidljiva u Preporuci Europskog parlamenta

i Vijeća o uspostavljanju EQF-a^[12]. Ovdje su ishodi učenja definirani kao navodi o „onome što učenik zna, razumije i što je sposoban učiniti na kraju procesa učenja...”, a kompetencije označavaju „iskazanu sposobnost korištenja znanja, vještina i osobnih, socijalnih i/ili drugih metodoloških sposobnosti, u situacijama rada ili učenja te u profesionalnom i osobnom razvoju...”. Kompetencije su stoga nešto poput značajki neke osobe koje se očituju u njenom djelovanju.

Ishodi učenja svrstani su u različite kategorije u raznim okruženjima. Ishodi učenja u EQF-u prikazuju se kroz znanja (činjenice, načela i pojmovi), vještine (spoznajne i praktične) i kompetencije (kao što su sposobnost preuzimanja odgovornosti i iskazivanje neovisnosti). U određenim se okruženjima ove kategorije dijele u potkategorije, primjerice kompetencije se dijele na osobne i socijalne, a u drugom slučaju mogu se dijeliti na: kontekst, ulogu, učiti kako učiti i razumijevanje.

Imajući u vidu sve ove nijanse značenja i varijacije, početna definicija ishoda učenja i nije više tako jednostavna i ne možemo više govoriti o uvriježenom načinu kako pristupiti temi ishoda učenja. Mnogo toga ovisi o kontekstu u kojem se primjenjuje. Iz tog razloga, u Odjeljku 3 (u nastavku teksta) analiziramo primjenu ishoda učenja u definiranju sadržaja kurikuluma, standarda / profila zanimanja, specifikacija ocjenjivanja, specifikacija kvalifikacija te, konačno, definiranju opisnica kvalifikacijskih okvira.

Pitanja i odgovori

Nakon što smo opisali kontekst u kojem se pojavljuju ishodi učenja, možemo odgovoriti na često postavljana pitanja o ishodima učenja kako bi bili razumljiviji i kako bi ta tema potaknula iscrpniju raspravu. Primjerice, u prethodnom smo tekstu pokušali odgovoriti na pitanje: *Koja je razlika između ishoda učenja i kompetencija?* Ostala često postavljana pitanja nalaze se u nastavku teksta.

P. Je li primjena ishoda učenja nešto novo?

O. Ne. Ishodi učenja primjenjuju se već dulji niz godina za definiranje očekivanja učenika i djelatnika. U nekim zemljama podsustavi u obrazovanju, poslovni sektori i tvrtke prvi su počeli koristiti pristup utemeljen na ishodima u učenju i radu. Iako su se u početku koristili u području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, pristupi utemeljeni na ishodima učenja počeli su se poimati na širi i holistički oblikovan način. Novi poticaj prema primjeni ishoda učenja možda ima korijene u želji za većom jasnoćom u obrazovanju, radu, osposobljavanju i kvalifikacijama te u želji za spajanjem ovih područja. Osim toga, zamah intenzivnijoj primjeni ishoda učenja proizlazi iz aktivnosti na europskoj razini kojima se nastoji stvoriti jedinstveno europsko tržište rada te unaprijediti mobilnost radnika na međunarodnoj razini.

.....
[12] Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju Europskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>

P. Može li se cjelokupno učenje opisati ishodima učenja?

O. Gotovo svi oblici učenja mogu se opisati ishodima učenja, no u tome se mogu javiti određene poteškoće. Primjerice, ako je cilj neke škole usmjeravati djecu tako da odrastu u odgovorne građane, kako se može specificirati učenje koje je potrebno za to? Obrazovanje i učenje javljaju se u brojnim oblicima i pravcima razvoja od kojih su neki teško predvidivi. Očekuje se da ishodi učenja budu mjerljivi (npr. je li učenik demonstrirao ishod ili ne?). Neki ishodi učenja nisu mjerljivi pa se stoga ne mogu objektivno ni opisati. Primjerice, ishod učenja može biti navod da radnik može riješiti neki hitni problem. S druge strane, kako je moguće objektivno opisati kompetenciju radnika ako se hitan problem javlja u simuliranoj situaciji učenja? Ako se od radnika očekuje da problem riješi mirno i s određenom dozom autoriteta, kako se može mjeriti takav pristup rješavanju problema? Neke oblike znanja, vještina i kompetencija teško je opisati kao (mjerljive) ishode učenja, posebno prešutno znanje, znanje, vještine i kompetencije koje posve ovise o kontekstu.

P. Koja je razlika između ciljeva i ishoda učenja?

O. Ne mora postojati razlika. Ciljevi učenja mogu se opisati kao ishodi. Primjerice, *svladati potrebne uvjete za sadnju ruža iz sjemena* može se opisati kao *biti sposoban koristiti uzorke sjemena za proizvodnju ruža u različitim uvjetima*. Uz to, i cilj i

ishod mogu se naglasiti navođenjem specifičnih vještina koje je potrebno svladati. S druge strane, ciljevi učenja uglavnom su namijenjeni nastavnicima, a ishode učenja jednako razumiju i učenici i nastavnici. Kao što sam naziv govori, ishodi učenja označavaju pokazivanje naučenog, a ciljevi učenja sročeni su tako da budu smjernice za nastavnike, koje mogu, ali i ne moraju, proizvesti željeno učenje.

Cilj: Cilj ovog modula je analizirati pitanje discipline u učionici u jednoj osnovnoj školi. Analizirat ćemo uzroke problematičnog ponašanja te strategije discipline i kontrole.

Ishod učenja: Na kraju modula od polaznika se očekuje da bude sposoban objasniti najčešće uzroke problematičnog ponašanja u učionici kod djece osnovnoškolske dobi, uključujući i standardne tehnike za poboljšanje takvog ponašanja.

P. Kakva treba biti ravnoteža između korištenja egzaktnih detalja o učenju (tzv. inputi) i primjene ishoda učenja?

O. Ne postoji neki univerzalni recept. Stupanj primjene bilo koje metode ovisi o kontekstu. U kontekstu rada / osposobljavanja, kada je cilj učenja razviti nečije kompetencije, za očekivati je da će ishodi učenja biti važniji u kurikulumu. S druge strane, ako se osoba priprema za ulazak u znanstvenu zajednicu koja se bavi vodećim istraživanjima, npr. ako sudjeluje u naprednom kemijskom istraživanju, očekivano učenje može se izraziti kao razdoblje koje će osoba

provesti radeći s vrhunskim svjetskim stručnjacima iz tog područja.

P. Postoje li određeni dijelovi obrazovnog sustava i sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji su već počeli primjenjivati pristup utemeljen na ishodima učenja?

O. Sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, koji stavlja veliki naglasak na kompetencije, koristi pristup utemeljen na ishodima učenja, što je razumljivo, s obzirom da se u strukovnim školama i na odgovarajućim radnim mjestima velika pozornost pridaje kompetencijama. Prethodno navedeno istraživanje (CEDEFOP, 2008.) o ishodima učenja pokazuje da su u svim zemljama prisutni trendovi unaprjeđenja pristupa utemeljenog na ishodima učenja kako bi obrazovanje i osposobljavanje bolje odražavali potrebe tržišta rada.

P. Je li u nekim sektorima obrazovanja teško primjenjivati ishode učenja?

O. Ne, no u općem (početnom) obrazovanju ishodi učenja trebaju obuhvaćati učenje i sazrijevanje u trajanju od 10 i više godina. Vrlo je teško opisati kvalifikaciju ishodima učenja s obzirom na količinu, složenost i implikacije znanja i vještina, odnosno kompetencija koje osoba stekne tijekom tih 10 godina. Iskustvo skandinavskih zemalja ukazuje nam na mogućnosti u tom području. Ako ishodima učenja želimo obuhvatiti cjelokupno razdoblje školovanja, ishodi će biti oblikovani kao općeniti

navodi i kao takvi neće biti jako korisni. S druge pak strane, ako nastojimo obuhvatiti svaki predmet, sva iskustva i svaku godinu školovanja, opis ishoda učenja može postati detaljan katalog specifičnog znanja koji neće pružiti opću informaciju o učenju tijekom školovanja.

P. Trebaju li ishodi učenja biti sročeni kao navodi o minimalnim uvjetima (tako da predstavljaju „prag“) koje učenik treba ispuniti ili kao navodi o tome što se očekuje od „prosječnog“ ili „najuspješnijeg“ učenika?

O. Ovakva razmatranja nisu relevantna za oblikovanje ishoda učenja. Zasižno, ishodi učenja ne odnose se na učenje pojedinih učenika, ali ako želimo procijeniti u kojoj je mjeri pojedini učenik svladao specifične ishode učenja,^[13] koristit ćemo određeni skup kriterija za ocjenjivanje. Kriteriji su sročeni tako da budu mjerljivi kroz ocjenu. Ako neki od kriterija ocjenjivanja ne bude ispunjen, potrebno je odlučiti je li učenik pokazao ishod učenja ili ne. Kriteriji ocjenjivanja (kumulativni) mogu biti oblikovani tako da uključuju „prag“ za prolazak, prosječan ili odličan uspjeh.

P. Na koji su način ishodi učenja povezani s ocjenjivanjem učenja i poučavanja?

O. Ishode učenja možemo promatrati kao zajedničku referentnu točku za poučavanje, učenje i ocjenjivanje. Odgovarajuća strategija poučavanja i učenja omogućava učenicima da postignu ishode učenja. Odgovaraju-

.....
[13] Kriteriji ocjenjivanja temelje se na navodima o ishodima učenja. Obično kriteriji ocjenjivanja sadržavaju više detalja o kontekstu u kojem se od učenika očekuje da nešto napravi ili o stupnju očekivane neovisnosti. Jasno je da ishodi učenja mogu biti opisani s više detalja te da mogu izravno služiti u svrhu ocjenjivanja, no tada bi navodi o ishodima učenja postali preopširni i složeni te bi tako izgubili svoju jasnoću.

ćom metodom ocjenjivanja provjera-va se u kojoj je mjeri učenik postigao ishode učenja. Usklađenost ishoda učenja, procesa poučavanja, učenja i ocjenjivanja čini cijelo iskustvo učenja smislenijim, jasnijim i značajnijim za učenike.

P. Ima li pristup utemeljen na ishodi-ma učenja neke nedostatke?

O. Najveća zamjerka takvom pristupu proizlazi iz činjenice da ishodi učenja jednostavno ne mogu obuhvatiti cjelokupno učenje koje se odvija prema nekom programu. Ishodi učenja mogu svesti stručno osmišljen fleksibilan i (potrebama pojedinca i dr. potrebama) prilagođen proces učenja samo na niz navoda. Ponekad se nedostaci ne kriju u samom pristupu, nego u načinu na koji je osmišljen i na koji se primjenjuje; primjer za to je situacija u kojoj se ishodi učenja primjenjuju kod detaljnog opisivanja procesa poučavanja i učenja, čime se ograničava samo učenje. Kurikulum može postati previše usmjeren na ocjenjivanje ukoliko su ishodi učenja preusko zadani; ili ako se koriste samo kao navodi koji opisuju program / modul i ako se takva praksa stalno ponavlja; ili ako su ishodi učenja loše napisani; to može zbunjivati i učenike i nastavnike.

P. Postoje li neka pravila /preporuke o tome kako sročiti ishode učenja?

O. Da. Mnoge su obrazovne ustanove shvatile da bi bilo dobro koristiti niz pravila za pisanje ishoda učenja. U

nekim slučajevima pravila su opisana u priručnicima koji obuhvaćaju sva najvažnija pitanja koja se javljaju kada se program prevodi u ishode učenja. Jedan primjer tako sažetih pravila naveden je u priručniku o Bolonjskom procesu (engl. Bologna handbook)^[14]. Dobar primjer nalazimo i u Španjolskoj gdje svi ishodi učenja u kurikulumu strukovnih škola imaju sljedeće značajke:

- to su „postignuća“, jasno prepoznatljiva (opisana u infinitivu);
- moraju biti ostvarivi kroz osposobljavanje;
- moraju biti primjereni učenicima;
- moraju omogućavati praćenje ponašanja učenika;
- moraju biti mjerljivi;
- s obzirom na prethodne tri značajke, moraju se moći ocjenjivati;
- uspostavljaju određenu obrazovnu razinu i odnos s odgovarajućom nacionalnom razinom vještina i kompetencija.

Priručnik za pisanje ishoda učenja dostupan je i omogućuje svima koji kreiraju ishode učenja za određenu kvalifikaciju da ispune sedam navedenih uvjeta. Na taj se način osigurava usklađenost postupka definiranja ishoda učenja u sustavu ili podsustavu.

P. Na koji su način ishodi učenja povezani s postupkom osiguravanja kvalitete?

Ukoliko je postupak osiguravanja kvalitete utemeljen na ishodima učenja, bit će jasniji i, samim time, učinkovitiji. Primjer za to nalazimo u

[14] Vidjeti Kennedy, Hyland i Ryan, *Learning Outcomes and Competences* Odjeljak 3.4-1, 2006.

postupku službene evaluacije sveučilišta u Irskoj^[15], gdje su ishodi učenja sastavni dio postupka samoprocjene, posjeta lokacijama i izvještavanja:

... svi kolegiji i studentski programi trebaju imati pripadajuće ishode učenja koji su utvrđeni prema usuglašenim kriterijima i standardima...

kao i opis kako se ishodi učenja primjenjuju u programima koji su navedeni u Nacionalnom kvalifikacijskom okviru (uključujući, primjerice, unutrašnju reviziju i postupke vanjske analize).

.....

[15]

Vidjeti Priručnik o evaluaciji irskih sveučilišta: *Institutional Review of Irish Universities Handbook*. Povjerenstvo za kvalitetu irskih sveučilišta. 2009. <http://www.iuqb.ie/info/iriu.aspx>

3. Ishodi učenja u različitim kontekstima

U smislu ishoda, učenje se definira u različitim kontekstima i u različite svrhe, kao što su:

- obrazovni kontekst: ishodi učenja navode se u kurikulumima, modulima, opisima kolegija, obrazovnim standardima, kvalifikacijama i standardima ocjenjivanja;
- radno okruženje: uvršteni su u standarde i profile zanimanja, profile poslova, oglase za slobodna radna mjesta, sustave mjerenja uspješnosti / ocjenjivanja i zapošljavanja novih djelatnika;
- kontekst profesionalnog usmjeravanja: podaci o ishodima učenja nalaze se u sustavima profesionalnog usmjeravanja učenika i informacijama o zanimanjima i poslovima;
- osobni kontekst: ljudi navode ishode učenja u životopisima ili profilima osobnih kompetencija.

Ako usporedimo kako su kvalifikacije opisane u europskim zemljama, otkrit ćemo da postoje uistinu različiti pristupi u smislu izvora informacija, razine detalja, oblika i strukture opisa. Postoje tako vrlo jednostavne tablice koje opisuju ishode učenja u pogledu znanja, vještina i kompetentnosti, ali i prikazi u kojima se jedna kvalifikacija opisuje na više od 100 stranica. Razlike ne postoje samo među zemljama, nego i među područjima obrazovanja i ustanovama u istoj zemlji, što i ne začuđuje ako uzmemo u obzir različite

svrhe izrade (npr. uloge, funkcije), ciljane skupine (npr. učenici, nastavnici) te autore (npr. nastavnici, relevantna državna tijela) opisnica kvalifikacija.

U sljedećim odjeljcima razrađujemo neka glavna pitanja vezana uz izradu ishoda učenja u različite svrhe:

- standardi zanimanja i obrazovni standardi (vidjeti Odjeljak 3.1);
- opisi kurikuluma / programa (vidjeti Odjeljak 3.2);
- specifikacije ocjenjivanja (vidjeti Odjeljak 3.3);
- opisnice kvalifikacija (vidjeti Odjeljak 3.4);
- nacionalni kvalifikacijski okviri (vidjeti Odjeljak 3.5);
- uporaba ishoda učenja u druge svrhe (vidjeti Odjeljak 3.6).

Kao što je već navedeno, glavna značajka ishoda učenja je da trebaju biti opisani toliko detaljno da ispunе svoju svrhu. Sljedeći odjeljci jasno opisuju kako kontekst koji se opisuje utječe na stil kojim su sročeni ishodi učenja. Ostali primjeri primjene ishoda učenja u različitim okruženjima bit će uključeni u buduća, revidirana izdanja ove publikacije.

Sažetak svrhe primjene ishoda učenja

Gdje se pojavljuju ishodi učenja	Svrha ishoda učenja u navedenom dokumentu
Standardi zanimanja	Utvrđiti zadatke i očekivanja od danog zanimanja. Služiti kao temelj za definiranje prakse rada, stalnog usavršavanja / osposobljavanja, zapošljavanja novih djelatnika, sustava ocjenjivanja rada, ali i socijalnog dijaloga. Standardi zanimanja mogu se koristiti i pri utvrđivanju kvalifikacija u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju.
Kurikulumi	Utvrđiti očekivanja od svake aktivnosti učenja. Usmjeravati nastavnike u procesu poučavanja, izboru metoda itd. Informirati učenike o tome što se očekuje da znaju / mogu učiniti nakon aktivnosti učenja.
Kriteriji / specifikacije ocjenjivanja	Utvrđiti što će se ocjenjivati i osigurati da ishodi učenja (za kvalifikaciju ili aktivnost učenja / modul) budu ispunjeni. Osigurati homogenost u procjeni uspješnosti učenika.
Kvalifikacije	Utvrđiti opća očekivanja od osobe koja je stekla neku kvalifikaciju. Pružiti informacije poslodavcima koji zapošljavaju novog djelatnika s određenom kvalifikacijom. Pružiti informacije učenicima prilikom profesionalne orijentacije (odabir usmjerenja) te, shodno tome biti na raspolaganju savjetnicima za profesionalno usmjeravanje. Upravljeti sustavima kvalifikacija (npr. utvrđiti područja u kojima nedostaju kvalifikacije).
Kvalifikacijski okviri	Utvrđiti razine učenja i svrstati različite vrste kvalifikacija u nacionalnom kvalifikacijskom okviru prema razinama. Uz to, unaprijediti međunarodno razumijevanje razina nacionalnih kvalifikacija.

Standardi zanimanja

Postoji nekoliko metoda^[16] izrade standarda zanimanja koje služe kao pomoć u definiranju zanimanja, posla ili zadatka. Standardi zanimanja opisuju kompetencije koje su najvažnije u radnom okruženju te su gotovo

uvijek formulirani kao ishodi. Obično specificiraju profesionalne zadatke i aktivnosti koje nositelj kvalifikacije treba obavljati te kompetencije koje su za to potrebne. Naravno, da bi neka osoba mogla pokazati kompetencije koje je stekla, mora ih prvo naučiti i upravo stoga se standardi

[16]

Vidjeti Erpenbeck, J. i L. von Rosenstiel, *Handbuch Kompetenzmessung*, 2003.

zanimanja često koriste kao temelj za utvrđivanje ishoda učenja, programa učenja i profila osposobljavanja (vidjeti sljedeći odjeljak). Međutim, u mnogim zemljama standardi zanimanja razlikuju se od zahtjeva za osposobljavanje za neko radno mjesto tako da:

- ne postoji neki određeni ili zadani način stjecanja kompetencija;
- socijalni partneri lako mogu sami ažurirati standarde;
- nastavnici i stručni učitelji mogu pokazati svoje pedagoške vještine.

Odlomak iz litavskog izvješća^[17] o istraživanju razvoja standarda zani-

manja pokazuje da je ključna uloga standarda zanimanja u tome da služi kao poveznica između sustava obrazovanja i osposobljavanja i potreba tržišta rada. Izvješće precizira da su glavni kriteriji kvalitete standarda zanimanja njihova povezanost sa stvarnom situacijom na radnom mjestu i povezanost s očekivanjima obrazovnog sustava, kojemu pružaju dugoročne smjernice za izradu programa osposobljavanja.

Standardi zanimanja mogu se smatrati opisom temelja ishoda učenja za osposobljavanje i učenje na poslu. U daljnjem tekstu nudimo neke primjere koji to potkrepljuju.

Primjer standarda: funkcija izvršnog asistenta

Izvršni asistent:

A) organizira i u operativnom smislu prati aktivnosti i projekte izvršnog direktora ili tima

1. Organizira i koordinira svakodnevne aktivnosti tima:

Ažurira popis složenih i zajedničkih dnevnih zadataka, organizira putovanja i sastanke.

2. Priprema, koordinira i prati provedbu projekata i aktivnosti:

Planira, kontrolira, izdaje upozorenja i ocjenjuje.

B) zadužen je za obradu, organizaciju i diseminaciju informacija

1. Osigurava pretraživanje, sintezu i diseminaciju informacija:

• *izrada anketa, priprema dokumentacije, sinteza, priopćenja za medije, diseminacija informacija, itd.*

2. Organizira pohranjivanje, uredno vođenje i dostupnost dokumenata:

• *postupci pohranjivanja, klasificiranja i sl.*

---

[17]

Litvanski institut za rad i društvena istraživanja.
The Methodologies of the National Occupational Standard. Vilnius, 2007.

Ovaj standard navodi deset kompetencija (gore u tekstu opisane su samo tri) koje se mogu prevesti u ishode učenja za koje se smatra da omogućavaju izvršnom asistentu da

pruži potporu djelatnicima i timovima s izvršnim funkcijama. Standard ne govori ništa o tome kakva vrsta osposobljavanja / usavršavanja je potrebna da bi se postigli ovi ishodi. Među-

tim, u drugom dijelu istog dokumenta opisuje se potrebno znanje. Primjerice, osoba koja zadovoljava standard, između ostaloga, treba znati i nešto o:

- korištenju kalendara i dnevnika rada u elektroničkom obliku te poznavanje njihovih funkcija;
- korištenju alata za planiranje;
- korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije;
- pretraživanju informacija, utvrđivanju relevantnih informacija i njihovoj sintezi;
- tehnikama i pravilima klasificiranja i pohranjivanja;
- izradi upitnika itd.

Možemo zaključiti da program osposobljavanja / usavršavanja treba obuhvatiti ovakve posebne zahtjeve za potrebnim znanjem.

Kontekst u kojem se ovi standardi izvode opisan je na detaljniji način, tako da ih možemo smatrati kompetencijama. U ovakvom kontekstu ishodi učenja i kompetencije imaju slično značenje.

Osim što služe kao temelj za izradu kurikuluma i kvalifikacija, standardi zanimanja koriste se i u razne druge svrhe. Oni predstavljaju alate koje tvrtke mogu koristiti za utvrđivanje strukture tvrtke, praktičnog rada, ocjenjivanja djelatnika, utvrđivanje potreba za usavršavanjem itd. Iz tog je razloga najbolje da u izradi standarda zanimanja sudjeluju socijalni partneri.

Kurikulumi i programi osposobljavanja / usavršavanja

Kurikulum je skup navoda o ciljevima / namjerama: ishodi učenja u kurikulumu mogu iskazivati opće ciljeve, specifične ishode programa učenja ili specifične ishode modula. Kurikulume mogu formulirati nastavnici ili ravnatelji obrazovnih ustanova za potrebe nastavnika i ravnatelja, koristeći jezik i stil koji je primjeren pedagoškoj praksi, pojedinačnom predmetu ili jezik koji je lako razumljiv polaznicima. Ishodi učenja najčešće se odnose na polaznike i objašnjavaju što se od potencijalnog polaznika očekuje da zna, razumije i može učiniti nakon završenog programa (ili modula).

Postoji jasna razlika u razini detalja ako se ishodi učenja primjenjuju na cijele programe učenja (ako su ishodi učenja općeniti) i na module (ako su ishodi učenja specifični). Ishodi učenja na razini programa su navodi o tome što se očekuje da polaznik zna i može učiniti na kraju programa te su stoga formulirani na općenit način koji obuhvaća sve ishode učenja koji su povezani s elementima ili modulima u programu. Ove općenite opisnice programa ponekad se nazivaju profilima kvalifikacija (vidjeti Odjeljak 3d u daljnjem tekstu). Ishodi učenja mogu se opisati i na detaljnijoj razini, tako da se formuliraju za dio modula, primjerice za dio koji se ocjenjuje te se u tom slučaju mogu nazivati kriterijima ocjenjivanja (vidjeti Odjeljak 3c u daljnjem tekstu).

Ishodi učenja u kurikulumu obično započinju s:

... *učenik može (ili će moći)...*

U nastavku slijedi glagol koji označava radnju – učenici pokazuju što su naučili. Nije preporučljivo u opisu naučenog koristiti fraze kojima se tvrdi da učenik nešto „zna” ili „razumije” jer u tom slučaju učeniku nije jasno koja razina razumijevanja ili znanja se od njega očekuje. Različiti glagoli mogu ukazivati na različite razine učenja (u smislu zahtjeva, složenosti, „dubine” učenja ili stupnja neovisno-

sti). Na osnovnoj razini, ishodi učenja mogu zahtijevati od učenika da nešto definiraju, prisjete se nečega, nabroje, opišu, objasne nešto ili razgovaraju o nečemu. U slučaju naprednijih programa, od učenika se može očekivati da nešto sroče, vrednuju, ocjene, procjene ili izgrade. Nakon glagola obično se navodi objekt, odnosno *ono što učenik može ili uz uporabu čega to uspijeva*. Osim toga, navodi se i vrsta te okruženje izvođenja zadatka kao dokaz da je učenje ostvareno. Ove dodatne riječi isto tako ukazuju na razinu ostvarenog učenja.

.....

Primjer primjene ishoda učenja u modulu za predavače na visokim učilištima

Nakon uspješnog završetka modula, studenti će moći:

- *definirati niz različitih metoda učenja i poučavanja koje se mogu učinkovito koristiti u visokom obrazovanju;*
  - *sudjelovati u raspravama o teorijama učenja koje potkrjepljuju njihov pristup poučavanju;*
  - *objasniti funkciju računovodstvenih podataka u organizacijama;*
  - *utvrditi učinkovite online marketinške strategije i uključiti ih u marketinški plan;*
  - *utvrditi i kritički ocijeniti strateške mogućnosti dostupne poduzećima;*
  - *izraditi interaktivnu mrežnu stranicu koju će koristiti studenti preddiplomskih studija;*
  - *na kritičan način primjenjivati teoretska saznanja u analizi stručne prakse;*
  - *analizirati ključna menadžerska pitanja u nekom sektoru ili poduzeću te predložiti odgovarajuća menadžerska rješenja za njih;*
  - *sažeto opisati osobno mišljenje („osobnu filozofiju”) o izradi kurikuluma;*
  - *izvesti odnos između vremena oscilacije i konstante opruge za oscilirajuću oprugu;*
  - *raditi kao dio tima zaduženog za potrošačka pitanja u komercijalnom ili nekomercijalnom kontekstu;*
  - *osmisliti vlastite učinkovite vještine samoučenja;*
  - *ocijeniti učinak vlastite kliničke intervencije u slučaju.*
- .....

Drugi primjer pokazuje ishode učenja razine 2 u pripremi hladne hrane (za polaznike koji žele registrirati obrt za proizvodnju i pripremu hrane u Malti).

.....

Primjer ishoda učenja iz skupa razine 2 u pripremi hladne hrane

Nakon uspješnog završetka programa, polaznici će moći:

- *spoznati i razumjeti pravila pripreme poljoprivrednih proizvoda u skladu s načelima organske poljoprivrede i regulatornim i savjetodavnim okvirima;*
  - *objasniti kolegama i potrošačima važnost održavanja zdravog obradivog zemljišta kao temelja za organsku proizvodnju;*
  - *primijeniti vlastitu procjenu pri prepoznavanju osiromašenog zemljišta te primijeniti kvantitativne i kvalitativne mjere obnove;*
  - *proizvoditi organske usjeve u skladu s proizvodnim postupkom provjerene kvalitete;*
  - *uzgajati domaće životinje po organskim načelima u skladu s proizvodnim postupkom provjerene kvalitete;*
  - *preuzeti odgovornost za proizvodnju usjeva i uzgoj životinja te za održavanje i obnavljanje osiromašenog zemljišta u skladu s načelima organske poljoprivrede i regulatornim i savjetodavnim okvirima;*
  - *osobno procijeniti hoće li nastaviti obrazovanje u tom području.*
- .....

Sljedeći primjer pokazuje na koji se način koriste ishodi učenja u modulu visoke razine (razina 7/8 prema EQF-u) o upravljanju timovima u građevinskoj industriji. Ishodi su sročeni na pomalo drugačiji način i izravno se obraćaju polazniku programa / studentu.

.....

Primjer iz modula „Upravljanje timovima u građevinskoj industriji” (razina visokog obrazovanja)

Sljedeći skup ishoda učenja tiče se utvrđivanja resursa koji trebaju biti na raspolaganju timu za uspješno provođenje projekta i određivanja čimbenika koji će utjecati na odabir članova tima.

- *odabrat ćete članove tima sukladno ugovornim i statutarnim odredbama te utvrđenim postupcima rada u industriji;*
- *moći ćete pokazati poznavanje radne kulture i prakse u industriji te način na koji možete raditi u takvom okruženju kako biste razumjeli potrebe i motivacije drugih ljudi;*
- *upoznat ćete metode odabira novih zaposlenika i načine kako zadržati postojeće zaposlenike;*
- *odobravat ćete aktivnosti u vašem području rada i osiguravati da se aktivnosti dodjeljuju odgovarajućim osobama;*

- *moći ćete pokazati na koji način pratiti rad pojedinaca i kako ih motivirati, poznavanje formalnih sustava ocjenjivanja te revidiranje i ažuriranje planova rada u svom području;*
  - *utvrdit ćete relevantne dionike i izgraditi suradničke odnose s njima i svojim kolegama. Savjetovat ćete se s njima o ključnim odlukama, ispunjavat ćete uvjete ugovora koje ste s njima sklopili, pravovremeno ih savjetovati u slučaju poteškoća i rješavati eventualne međusobne nesuglasice;*
  - *vodit ćete evidencije koje pokazuju da ste pratili i analizirali učinkovitost radnih odnosa.*
- .....

U sljedećem su primjeru definirane tri vrste ishoda učenja (razina 6 prema EQF-u).

.....

Znanje

Nakon uspješnog završetka programa, polaznik će:

- *detaljno poznavati i razumjeti niz različitih poslovnih disciplina te način na koji se one kombiniraju u cjelokupni proces poslovnog upravljanja;*
- *dobro poznavati matematiku, statistiku i njihove primjene.*

Znanje (know-how) i vještine

Nakon uspješnog završetka programa, polaznik će:

- *moći analizirati poslovne probleme i ponuditi rješenja;*
- *moći pouzdano obavljati i uspješno provoditi projekte u graditeljstvu, kako u tehničkom, tako i u upravljačkom smislu te učinkovito izvještavati o njihovoj provedbi.*

Kompetencije

Nakon uspješnog završetka programa, polaznik će:

- *prepoznati nužnost održivog razvoja na nacionalnoj i globalnoj razini;*
  - *moći primijeniti pojmove i vještine koje je stekao u različitim kontekstima;*
  - *moći analizirati pitanja vezana uz upravljanje i ponuditi rješenja za njih;*
  - *cijeniti važnost stručnog usavršavanja / profesionalnog razvoja i raspoloživih resursa kako bi mogao pratiti najnovija dostignuća u poslovnom upravljanju;*
  - *moći neovisno raditi;*
  - *moći učinkovito raditi u timu;*
  - *preuzeti odgovornost za vlastito učenje;*
  - *moći učiti iz iskustva stečenog u različitim kontekstima;*
  - *dobiti uvid u dinamiku upravljačke funkcije u poslovnom svijetu;*
  - *pokazati sposobnost shvaćanja različitih perspektiva.*
- .....

Ključna načela

Bez obzira na to kako su ishodi učenja izraženi u modulima, oni moraju na jasan način doprinosti učenju opisano u ishodima učenja na razini cjelokupnog programa. Očekuje se da će ishodi učenja u nekim modulima doprinijeti postizanju više ishoda učenja na razini cijelog programa.

Navedeni primjeri pokazuju da navodi o ishodima učenja trebaju biti nedvosmisleni i specifični. Polaznici, nastavnici i ocjenjivači teže će ih razumjeti ako su sročeni kompliciranim rečenicama. Osim toga, ishodi učenja trebaju biti realistični i izvedivi unutar razdoblja u kojem se izvodi neki modul ili program. Drugim riječima, potrebno je primijeniti prikladne metode poučavanja i učenja. Ishodi učenja moraju biti ocjenjivi (uporabom kriterija i metoda ocjenjivanja). Uz to, učenicima koji nisu sudjelovali u nekom programu učenja treba omogućiti da pokažu ishode učenja. U izradi ishoda učenja ključno je pitanje kako će se postignuće ishoda učenja prikazati, kako je moguće to postignuće pratiti ili kako polaznik može pokazati što je naučio.

Nastavnici (ali i polaznici) imaju tendenciju usredotočiti se samo na ono što se ocjenjuje. Ishodi učenja mogu stoga postupkom ocjenjivanja utjecati na poučavanje. Nije jasno u kojoj će mjeri polaznici usmjeriti pozornost na ishode učenja koji su definirani, ali ne i ocjenjeni.

Formativno ocjenjivanje nekada se naziva i ocjenjivanjem učenja. Ishodi učenja mogu igrati važnu ulogu u

tom procesu. Ova vrsta ocjenjivanja omogućava polazniku uvid u vlastite slabosti i prednosti u odnosu na ono što se od njega očekuje. Ishodi učenja su najvažniji navodi o tome što se od polaznika očekuje i stoga samim polaznicima moraju biti jasni. Ta jasnoća pomaže i nastavnicima u pružanju povratnih informacija i usmjeravanju polaznika u izazovima u učenju koji su pred njima.

Izrada programa na temelju ishoda učenja treba biti trajan proces. On obično započinje formuliranjem ciljeva / svrhe i privremenih ishoda učenja. Možda će se privremeni ishodi učenja promijeniti uslijed analize cijelog programa i promišljanja o ishodima učenja različitih modula. Osim toga, ishodi se ponovno mogu mijenjati i kada se specificiraju kriteriji ocjenjivanja.

U nekim zemljama u kojima je u tijeku reforma sustava prema konceptu utemeljenom na ishodima i u kojima se analiziraju postojeći programi, pristup može biti ponešto drugačiji, jer je polazna točka često postojeći program. Primjerice, u Danskoj se primjenjuje sljedeći trajan / stalan proces.

- standardi zanimanja (u većini slučajeva implicitni) ili zahtjevi tržišta rada imaju ključnu ulogu. Poslodavci u suradnji sa stručnjacima iz sektora obrazovanja i osposobljavanja prvo definiraju zahtjeve koje mora ispuniti djelatnik koji je stekao određenu kvalifikaciju;
- ovi zahtjevi potom se artikuliraju kao ciljevi kompetencija (sa snažnim naglaskom na vještine);

- tako postavljeni ciljevi uspoređuju se s postojećim kurikulumima kako bi se ocijenila primjerenost kurikuluma te utvrdilo pridonose li kurikulumi ostvarenju utvrđenih ciljeva;
- na kraju se formuliraju ishodi učenja za kvalifikacije i pripadajuće module.

Kriteriji vrednovanja

Kriteriji vrednovanja definiraju alate i tehnike koji se koriste kako bi se utvrdio opseg naučenog. Ishodi učenja definiraju učenje koje će biti vrednovano te su stoga korisni pri vrednovanju učenja. Drugim riječima, bez obzira na okolnosti u kojima se odvija aktivnost učenja (kontekst, mjesto i način učenja), zahtjev vezan uz vrednovanje nalaže da se učenje definira u obliku očekivanih ishoda učenja. U nekim se slučajevima metoda vrednovanja navodi i u samom opisu ishoda učenja. Primjerice, ako je ishod učenja da učenik može napisati sažet i jasan sastavak kojim opisuje neko vlastito iskustvo, vrednovanje ishoda učenja je moguće provesti metodom vrednovanja pisanja tog sastavka: zadatci za vrednovanje moraju odražavati ishode učenja.

Neki ishodi učenja ne ukazuju na metodu vrednovanja te mogu biti preopćeniti za pouzdano i valjano vrednovanje. Kako bismo ih vrednovali na temelju dokaza o naučenom, potrebno je utvrditi kriterije vrednovanja koji su obično precizniji od ishoda učenja. Primjerice, ako promotrimo sljedeći ishod učenja:

Nakon uspješnog završetka programa, student će moći kritički procjenjivati znanstvenu literaturu.

Nije jasno u kojoj se mjeri očekuje od studenta da kritički procjenjuje literaturu, niti je jasno što se zapravo od njega zahtijeva. To se specificira metodom i kriterijima vrednovanja. Pitanja s više ponuđenih odgovora možda i nisu najbolji način procjene vještina kritičkog promišljanja studenta. Neki kriteriji vrednovanja mogu općeniti ishod učenja učiniti „ocjenjivim” – primjerice, kriterij vrednovanja može biti sljedeći:

„Polaznik je u stanju prepoznati jake i slabe točke u nekim uzorcima znanstvene literature” ili

„Polaznik je u stanju usporediti pouzdanost dokaza u izvješću o istraživanju s dokazima iz drugog istraživanja o istoj temi”.

Sljedeći primjer jasno definira metodu i kriterije vrednovanja:

.....

Esej treba biti napisan u programu Microsoft Word i treba sadržavati između 1500 i 2000 riječi o zadanoj temi. Sadržaj eseja treba biti povezan s naslovom, jasno napisan i strukturiran te pokazati udio dodatnog čitanja i razmišljanja o temi. Student će biti u stanju objasniti na koji način esej uključuje ove značajke i kako one doprinose ukupnom rezultatu.

- *gramatička i pravopisna pravila trebaju biti pravilno korištena;*
  - *popis referenci treba sadržavati najmanje sedam relevantnih knjiga / stručnih članaka;*
  - *citiranje izvora treba biti u skladu s preporukama;*
  - *ideje treba potkrijepiti dokazima;*
  - *pokazati sintezu ideja, bar u sažetku i zaključku;*
  - *esej treba imati prikladnu strukturu koja se sastoji od uvoda, razrade teme i zaključka.*
- .....

Ponekad se ishodima učenja pridružuju i kriteriji procjene učinka, koji postaju temelj za vrednovanje iako u tom slučaju ne postoji neka propisana metoda vrednovanja. U nekim se slučajevima može oblikovati kao zahtjev za dokazivanjem. Primjer:

.....

Ishod 1: Pokazati poznavanje i razumijevanje funkcioniranja živih stanica

Kriteriji procjene učinka:

- *točno su opisane različite stanice u pogledu njihove strukture i funkcije;*
  - *točno su opisane difuzija i osmoza u pogledu njihovog utjecaja u biljnim i životinjskim stanicama;*
  - *ispravno je objašnjeno djelovanje enzima u smislu njihovih značajki i čimbenika koji utječu na njihovo djelovanje;*
  - *pravilno je uspoređeno aerobno i anaerobno disanje u smislu otpuštanja energije i proizvoda disanja;*
  - *pravilno je opisan proces fotosinteze u smislu fiksacije energije i čimbenika koji utječu na stopu korištenja energije.*
- .....

Dokazi o postignućima

Dokazivanje odgovarajuće razine postignuća ostvaruje se vremenski ograničenim pisanim testiranjem u

kontroliranim uvjetima, pri čemu se polaznici mogu služiti udžbenicima. Pitanja u testu trebaju obuhvatiti sve navedene kriterije procjene učinka.

U dobro osmišljenom modulu ili programu jasno je vidljiva povezanost između ishoda učenja i pripadajućih kriterija i metoda vrednovanja.

Ključna načela

U općem obrazovanju i kurikulumima utemeljenima na kompetencijama ponekad se primjena kriterija vrednovanja smatra „atomističkom” – jer se složeni programi učenja svode na niz kriterija vrednovanja koji ne obuhvaćaju cijelu aktivnost / iskustvo učenja. Ponekad je poželjno koristiti holistički (tzv. sinoptički) pristup koji okvirno obuhvaća gotovo cijeli program učenja. Ova metoda često se koristi na višim razinama akademskog obrazovanja.

Kriteriji vrednovanja mogu definirati „prag prolaska” koji dovodi do odluke o tome je li neki polaznik zadovoljio uvjete i položio ispit ili nije. Druga metoda podrazumijeva formuliranje kriterija za vrednovanje različitih stupnjeva, odnosno razina postignuća. U oba slučaja kriteriji vrednovanja moraju pokazati stečenu razinu ishoda učenja.

Svrstavanje ishoda učenja u kategorije (znanje, vještine, kompetentnost), ne pruža nužno dodanu vrijednost postupku vrednovanja jer se kategorije često kombiniraju.

Kriteriji vrednovanja ponekad zadiru u pitanja koja možemo smatrati osjetljivima i koja nisu samo tehničke prirode. Primjerice, testom osobnosti ocjenjuju se osobine koje iz određene perspektive možemo smatrati „privatnim”. U nekim zemljama to se doživ-

lja i kao etički problem – i nešto što je povezano sa sve većom važnošću uslužnih zanimanja u kojima su osobne karakteristike pojedinca od ključne važnosti.

S tim je povezan i problem vrednovanja „stavova” (kao dijelova ključnih kompetencija).

Opisnice kvalifikacija

U kontekstu Preporuke o uspostavi EQF-a „kvalifikacija” se shvaća kao:

Formalan rezultat postupka ocjenjivanja i vrednovanja kojim nadležno tijelo potvrđuje da je pojedinac postigao ishode učenja sukladno utvrđenim standardima.

Ova prilično pragmatična definicija služi kao osnova za zajedničko razumijevanje konteksta primjene EQF-a. S druge strane, pojam „kvalifikacija” znatno se razlikuje u različitim europskim zemljama, ovisno o izvorima, razini detalja, obliku i strukturi kvalifikacije. Razlike se javljaju ne samo između različitih zemalja, nego i između ustanova i između područja obrazovanja i osposobljavanja. Opisnice kvalifikacija obuhvaćaju ova različita shvaćanja istog pojma. Iz opisnica je jasno da pri definiranju kvalifikacije treba uzeti u obzir brojne čimbenike. Najvažniji je čimbenik pojednostavljeni prikaz profila ishoda učenja. Potom, važna je i naznaka relativne razine i vrijednosti pojedinačne aktivnosti / iskustva učenja (primjerice, učenja na radnom mjestu ili na specijalističkom studiju). Određene opisnice kvalifikacija naznačuju izvore i upravljanje procesom stjecanja kva-

lifikacija, sadržaj, postupke, osiguravanje kvalitete i uvjete za izdavanje svjedodžbi ili diploma. U nekim okruženjima – na nacionalnoj razini, u obrazovnom sustavu (ili podsustavima) ili ustanovama – izrađuju se zajedničke opisnice koje su sročene kao ishodi učenja. Opisnice kvalifikacija opisuju ishode učenja koje su učenici trebali postići po „završetku” kvalifikacije.

Opisnice kvalifikacija mogu biti vrlo detaljno razrađene tako da opisuju svaki aspekt postignuća učenja na način koji se može koristiti kao predstavljanje određene lekcije, radnih zadataka, dijelova programa ili kriterija vrednovanja. Predstavljaju konkretne navode o učenju koji se ponekad nazivaju ciljevima učenja. Korisnici ovakvih detaljnih ishoda učenja smatraju ih alatom koji im pomaže da razumiju specifičnosti programa učenja. Ishodi učenja mogu biti sročeni i kao opći pokazatelji zahtjeva za učenjem koji nisu toliko konkretni i koji su preopćeniti da bi predstavljali određenu lekciju ili radni zadatak. Osim toga, previše su općenite prirode da bi se mogli ocjenjivati. Drugim riječima, osobe koje poučavaju, uče ili ocjenjuju trebaju dodatno iščitavati ovakve općenito sročene ishode učenja. Da bi bili ocjenjivi, općeniti ishodi učenja često trebaju biti popraćeni kriterijima ocjenjivanja (vidjeti Odjeljak 3c gore u tekstu). Korisnici općenitih ishoda učenja smatraju ih alatom koji im nudi pregled zahtjeva za učenje te koji ostavlja slobodan prostor osobama koje osmišljavaju programe učenja da donose vlastite

procjene o pedagoškoj praksi i sadržaju programa. Sljedeći izvadak iz kvalifikacije brodograditelja to pojašnjava:

Kandidati trebaju biti upoznati s najčešćim postupcima i metodama koje se primjenjuju u industriji armirane plastike, kao i sa sirovinama i njihovim značajkama.

Kandidati trebaju poznavati značajke i kemijsku strukturu drva te trebaju znati izabrati drvo odgovarajuće kvalitete u skladu s njegovom primjenom. Trebaju znati izabrati pločaste materijale, prerađene proizvode te polugotove proizvode te trebaju poznavati ljepila, kao i metode lijepljenja i prijanjanja koje se koriste u brodogradnji.

Kandidati trebaju znati iščitavati tehničke nacрте te utvrditi dimenzije i oblik dijelova broda. U svom radu moraju se voditi načelima ekonomičnog, uslužnog i kooperativnog rada u skladu s pravilima zaštite na radu i ostalim sigurnosnim propisima.

Primjena ishoda učenja za opisivanje/definiranje kvalifikacija izrazito je važna iz nekoliko razloga. Najvažnija je činjenica da pojašnjavaju značenje kvalifikacije na tržištu rada ili u kontekstu budućeg učenja. Još jedan argument u korist primjene ishoda učenja jest činjenica da povezuju standarde, kurikulume i kriterije ocjenjivanja.

Nacionalni kvalifikacijski okviri (NKO) svrstavaju kvalifikacije sukladno pripadajućoj razini ishoda učenja. Za svaku je kvalifikaciju stoga

potrebno utvrditi razinu ishoda učenja kako bi proces povezivanja kvalifikacija s NKO-om bio transparentan i

vjerodostojan, što se postiže opisivanjem / definiranjem ishoda učenja za svaku kvalifikaciju.

Sljedeći primjer navodi opis kvalifikacije unutar opće razine kvalifikacija u visokom obrazovanju:

.....
Nakon uspješnog završetka programa preddiplomskog studija iz telematike, od studenata se očekuje da su postigli sljedeće ciljeve:

Znanje i razumijevanje

Studenti mogu razumjeti osnovne postavke, upoznati su s relevantnim teorijama, metodama i načelima informacijske tehnologije te poznaju najvažnije strategije rješavanja problema.

Razvijanje i primjena znanja

Studenti mogu primijeniti teoretska znanja u praksi te su razvili sposobnost interdisciplinarnih analiza i prosudbe. Motivirani su rješavati probleme i mogu ponuditi adekvatna rješenja. Prepoznaju gospodarske i društvene potrebe i povezanosti.

Ključne kompetencije

Uz usmjeravanje, studenti mogu stjecati nova znanja i mogu sudjelovati u projektima, poznaju osnove upravljanja projektima, mogu biti dijelom tima i neovisno rješavati manje zadatke. Sposobni su sami se organizirati. Mogu predstaviti rezultate rada u pisanom i usmenom obliku, mogu pomoći u donošenju odluka. Shvaćaju važnost daljnjeg cjeloživotnog obrazovanja te mogu sudjelovati u projektima prekogranične i međunarodne suradnje.

.....

Jedan od ciljeva NKO-a je povećati jasnoću i razumijevanje kvalifikacija. Postoji nekoliko okvira koji koriste baze podataka / registre kvalifikacija i neki od njih imaju zajednički format za opis kvalifikacija. Osim poboljšanja jasnoće, očekuje se da će primjena pristupa utemeljenog na ishodima učenja poboljšati / olakšati utvrđivanje zajedničkih karakteristika različitih kvalifikacija te tako ubrzati napredak i poboljšati prijenos bodova. U sljedećem odjeljku (3e) detaljnije se navode opisnice NKO-a.

Ključna načela

Navodi o ishodima učenja u opisnicama kvalifikacija definiraju kvalifikaciju u obliku: (a) osnove u standardima zanimanja ili (b) pravila poučavanja za glavne vrste kvalifikacija ili, kao što je to slučaj u većini zemalja, u oba oblika. Ishodi učenja u opisnicama kvalifikacija koji su sročeni tako da obuhvataju ova područja mogu imati i druge svrhe, kao što su: osuvremenjivanje praksi rada, definiranje programa osposobljavanja i revidiranje kompetencija koje su stekli djelatnici u nekom poduzeću.

Ishodi učenja u opisima kvalifikacija također mogu pružiti informacije o sadržaju kvalifikacije i učiniti ju razumljivom i privlačnom potencijalnim studentima / polaznicima i poslodavcima. Primjer za to je Europassov dodatak svjedodžbi koji drugim riječima i u drugim formatima opisuje kvalifikacije iz nacionalnog sustava kvalifikacija^[18]. Navodimo primjer opisa kvalifikacije asistenta za zdravstvene i socijalne potrebe – u obliku Euro-

passovog dodatka svjedodžbi - profil vještina i kompetencija:

Kvalificirani asistent za zdravstvene i socijalne potrebe može procijeniti potrebe i zahtjeve za pružanje skrbi te može planirati i izvršavati bez nadzora složene zadatke vezane uz skrb i zadatke aktiviranja, što uključuje stimulaciju tjelesnih, intelektualnih i kreativnih funkcija pojedinaca ili skupina. Uz to, kvalificirani asistent za zdravstvene i socijalne potrebe može procijeniti potrebe za osnovnom zdravstvenom skrbi te izvršavati osnovne medicinske zadatke bez nadzora u područjima njege (skrbi) i pomoći koje obuhvaćaju primarni i sekundarni sektor zdravstva i socijalne skrbi. Asistenti koordiniraju poslove i sudjeluju u edukativnim aktivnostima.

U mnogim zemljama opisnice kvalifikacija čine važan segment nacionalnih baza podataka za kvalifikacije, koje se još nazivaju registrima ili katalozima kvalifikacija. Kvalifikacije u ovim bazama trebaju biti sročene na način koji pojašnjava njihove pojedinačne kvalitete, ali i tako da se mogu raspodijeliti u klase (ili vrste) po korištenju. Nacionalna baza podataka za kvalifikacije tako utječe na oblik opisnice kvalifikacije. U većini baza koriste se klasifikacije koje sadržavaju sljedeće:

- ključnu riječ koja opisuje opće područje obrazovanja, primjerice: vodoinstalater, poljoprivreda, geografija;
- razinu kvalifikacije prema nacionalnom kvalifikacijskom okviru ili su-

.....
[18] Europassov dodatak svjedodžbi trenutno se koristi u 22 zemlje.

kladno implicitnoj razini (u ovom je slučaju naglasak na ishodima učenja);

- naziv tijela ovlaštenog za izdavanje potvrde kojom se dokazuje kvalifikacija, a to može biti npr. neka strukovna udruga, ministarstvo nadležno za obrazovanje i sl.;
- vrstu kvalifikacije, npr. školska kvalifikacija, visokoškolska kvalifikacija, srednjoškolska strukovna kvalifikacija;
- posao ili zanimanja na koja se nadovezuje kvalifikacija (u ovom je slučaju naglasak na ishodima učenja);
- gospodarske sektore (u smislu zapošljavanja) u kojima je kvalifikacija priznata, npr. zdravstvo, javne usluge i skrb za građane, poljoprivreda, znanost, matematika (u ovom je slučaju naglasak na ishodima učenja).

Opisnice razina prema NKO-u

Ishodi učenja imaju važnu ulogu u izradi nacionalnih i sveobuhvatnih kvalifikacijskih okvira i načinu na koji se formuliraju okviri koji uključuje kvalifikacije i ostale standarde. Glavna je uloga ishoda učenja pružiti jasne opisnice razina tako da odražavaju opisnice kvalifikacija koje odgovaraju svakoj razini u okviru.

Razine i pripadajuće opisnice koriste se i u druge svrhe, a ne samo za klasifikaciju kvalifikacija. Mogu se tako koristiti da olakšaju prikupljanje i predstavljanje statističkih podataka, pri čemu služe kao alat za reformiranje kvalifikacija koji pruža smisleni prikaz nacionalnog kvalifikacijskog

sustava i, u nekim slučajevima, za otvaranje nacionalnog sustava za prijenos / prikupljanje inozemnih kvalifikacija.

Kvaliteta opisnica promatra se u pogledu ciljeva okvira – one trebaju odražavati i potkrjepljivati ciljeve okvira. Kvaliteta ishoda učenja može se promatrati i u smislu metoda kojima se kvalifikacije svrstavaju – ishodi trebaju biti dovoljno detaljni i relevantni u nacionalnom kontekstu – kako bi omogućili vjerodostojnu i valjanu klasifikaciju nacionalnih kvalifikacija.

Opisnice razina moraju odražavati stvarno stanje kvalifikacijskog sustava u kontekstu NKO-a (implicitne razine kvalifikacija). Često nacionalni kvalifikacijski sustavi prolaze kroz različite faze razvoja – kao rezultat, građani implicitno razumiju razine različitih kvalifikacija te ono što njihovo stjecanje omogućava, primjerice, napredovanje na radnom mjestu ili u učenju. To može ukazivati na činjenicu da primarni cilj izrade NKO-a nije osigurati povezanost opisnica razina u NKO-u (tako da postoji postupan prijelaz s jedne razine na drugu), iako je takva povezanost vrlo važna.

Ishodi učenja u opisnicama razina mogu pripadati posebnim skupinama ili taksonomskim kategorijama ili mogu biti sročeni u obliku općenitih navoda koji se dalje ne raščlanjuju. Kao što tablica s primjerima niže u tekstu pokazuje, osim znanja i ishoda učenja koji su specifični za djelatnost određenog zanimanja, kategorije često sadržavaju i elemente ključnih kompetencija, kao što su „učiti kako učiti” ili „uvid”.

Primjeri kategorija opisnica razina

Belgija, Flandrija – dvije glavne kategorije:

1. *znanje i vještine;*
2. *kontekst, neovisnost i odgovornost.*

Njemačka – dvije glavne kategorije podijeljene u četiri potkategorije:

1. *stručne kompetencije koje se dijele na znanje i vještine;*
2. *osobne kompetencije koje se dijele na društvene kompetencije i kompetencije vezane za osobnost.*

Irska – osam kategorija:

1. *znanje (širina znanja);*
2. *znanje (vrsta znanja);*
3. *znanje i vještine (opseg);*
4. *znanje i vještine (odabir);*
5. *kompetencija (kontekst);*
6. *kompetencija (uloga);*
7. *kompetencija „učiti kako učiti“;*
8. *kompetencija uvida.*

Ujedinjeno Kraljevstvo, Škotska – pet kategorija:

1. *znanje i razumijevanje;*
2. *praksa: primijenjeno znanje i razumijevanje;*
3. *generičke kognitivne vještine;*
4. *komunikacija, informacijsko-komunikacijska tehnologija (engl. ICT), numeričke vještine;*
5. *neovisnost, odgovornost, rad s drugima.*

Primjeri korištenja općenitih generičkih navoda

Finska: Razina 4 – posjeduje činjenično i teoretsko znanje u širokom

kontekstu te određene kognitivne i praktične vještine u svom području te može koristiti to znanje i vještine u rješavanju posebnih problema iz svoga područja. Neovisno djeluje u inače predvidivom radnom okruženju koje je ipak podložno promjenama.

Preuzima odgovornost za izvršenje svojih zadataka te djeluje sigurno u zajednici u kojoj radi. Posjeduje sposobnosti izvršavanja financijskih, proizvodnih i sustavnih aktivnosti te sposobnost organizacije rada. Posjeduje sposobnosti rada u poduzetničkom okruženju, bilo kao djelatnik neke organizacije, bilo kao neovisni poduzetnik. Ocjenjuje vlastite kompetencije te poboljšava vlastiti rad ili učenje. Razvija sebe kao osobu i svoj rad.

Posjeduje sposobnosti kontinuiranog učenja. Zna kako komunicirati na raznolik i interaktivan način u različitim situacijama te zna sastavljati općenite tekstove ili tekstove koji su specifični za određeno područje. Može komunicirati na međunarodnoj razini i sporazumijevati se na jednom službenom te na najmanje jednom stranom jeziku.

Litva (kratak pokazatelj razine):
Razina 4 – kvalifikacije na ovoj razini omogućuju osobi da izvršava zadatke i poslove na nekoliko različitih radnih mjesta ili u različitim radnim okruženjima, primjenjujući različitu tehnologiju te načine i metode organizacije rada. Osoba treba neovisno primijeniti specifično i opće znanje stečeno u formalnom ili informalnom obrazovanju. Ove kvalifikacije uključuju i spo-

sobnost učenja na različitim radnim mjestima ili putem drugih mjera stalnog stručnog usavršavanja / osposobljavanja.

Opisnice općih ishoda učenja korisne su jedino ako se koriste za opis kvalifikacijskih sustava u najširem smislu. To je izvedivo samo ako se pravila za izradu pojedinačnih kvalifikacija u različitim podsustavima ne temelje na opisnicama iz NKO-a.

S druge strane, ako je riječ o detaljnije sročnim opisnicama razine koje su svrstane u različite kategorije ishoda učenja, jezik kojim su sročene često je indikativan. Kvalifikacije na određenoj razini ne moraju nužno odgovarati svim karakteristikama definiranim u ovim kategorijama. Primjerice, u nekim kvalifikacijama na istoj razini naglasak može biti na znanju, a u drugima na vještinama. Ovakva diferencijacija značajna je u institucionalnom i političkom smislu jer čini razliku u kvalifikacijama eksplicitnom, što može nametnuti pitanje o jednakosti statusa podsustava obrazovanja i osposobljavanja. S obzirom da postoji mogućnost „smještanja” kvalifikacija s ponešto drugačijim naglaskom (neke su više orijentirane na znanje i korištenje znanja, a druge naglašavaju neke druge aspekte) na istu razinu, kvalifikacijski okviri mogu olakšati usporedbu između kvalifikacija iz različitih dijelova obrazovanja i osposobljavanja (primjerice, između općeg obrazovanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ili između strukovnog obrazovanja i osposobljavanja i visokog obrazovanja).

Osim što navode ishode učenja neke kvalifikacije, opisnice razina u NKO-u pružaju informacije o okruženju tržišta rada u kojem će se ti ishodi vjerojatno koristiti. Ovisno o tome kako su sročeni navodi o kompetenciji, opisnice mogu otkriti na koji način složenost aktivnosti koje osoba s kvalifikacijom na određenoj razini treba provesti podrazumijeva i odgovornost za te aktivnosti. Navodimo primjere kako opisnice pokazuju povezanost s tržištem rada:

Belgija, Flandrija: Razina 5

Okruženje, neovisnost i odgovornost

- *djelovanje u novim, složenim okruženjima;*
- *neovisno inicijativno funkcioniranje;*
- *preuzimanje odgovornosti za postizanje osobnih ishoda i poticanje kolektivnih rezultata.*

Republika Češka: Razina 3

- *izabrati iz niza odgovarajućih mogućih radnih postupaka, metoda, sredstava, instrumenata, sirovina itd., ovisno o stvarnim uvjetima i željenim rezultatima;*
- *procijeniti kvalitetu proizvoda (usluga) i povezanih proizvoda (usluga), poštovati standarde kvalitete i utvrditi uzroke mogućih nedostataka ili propusta; utvrditi moguće posljedice i prema tome prilagoditi radne postupke;*
- *utvrditi probleme koji se javljaju tijekom primjene odabranih postupaka i metoda, utvrditi njihove uzroke i posljedice te prema tome prilagoditi radne postupke.*

Većina opisnica razina koje se temelje na ishodima učenja izravno ukazuje na sve veću složenost zadataka i okruženja te pokazuje kako je takva složenost vidljiva na različitim razinama (primjerice, kako se izražava u smislu neovisnosti, odgovornosti, upravljanja itd.). Može se govoriti o napretku u prijelazu s jedne razine na drugu ako:

- ishodi učenja postaju složeniji i širi;
- kontekst ili okruženje u kojem se ishodi mogu primijeniti je drugačiji;
- raste stupanj neovisnosti, odgovornosti i samorefleksije (samoprocjene);
- postupno se uvode novi ishodi učenja na višim razinama.

Isto tako, sljedeći primjer iz Finske pokazuje da se ne moraju svi aspekti opisnica promijeniti ako se prelazi s jedne razine na drugu. Primjer za to je kompetencija *učiti kako učiti* koja je formulirana na isti način od razine 3 nadalje. Osim toga, kompetencija *komunikacija na službenom i stranom jeziku* ostaje nepromijenjena na razinama 5, 6, 7 i 8.

Finska

Razina 1	... osnovna znanja i vještine potrebne za učenje i rad u jasnom operativnom okruženju i uz izravan nadzor... sposoban verbalno komunicirati i davati jednostavne odgovore pisanim putem na svom materinskom jeziku.	Komentari:
Razina 2	... osnovna znanja i kognitivne i praktične osnovne vještine u svom području... drži se jednostavnih pravila, koristi uobičajenu opremu i alate u operativnom okruženju uz nadzor u kojem se zahtijeva određen stupanj neovisnog djelovanja. Preuzima odgovornost... Zna verbalno komunicirati i proizvesti uobičajen tekst. Osnovno poznavanje najmanje jednog službenog jezika i jednog stranog jezika.	Primjeri onih elemenata koji su drugačiji od elemenata prethodne razine: <ul style="list-style-type: none"> • korištenje opreme i alata; • komunikacija na stranom jeziku.

Finska

Razina 4	<p>Posjeduje činjenično i teoretsko znanje u širokom kontekstu te određene kognitivne i praktične vještine u svom području te može koristiti to znanje i vještine u rješavanju posebnih problema iz svoga područja. Neovisno djeluje u inače predvidivom radnom okruženju koje je ipak podložno promjenama.</p> <p>Preuzima odgovornost za izvršenje svojih zadataka te djeluje sigurno u zajednici u kojoj radi. Posjeduje sposobnosti izvršavanja financijskih, proizvodnih i sustavnih aktivnosti te sposobnost organizacije rada. Posjeduje sposobnosti rada u poduzetničkom okruženju... Ocjenjuje vlastite kompetencije te poboljšava vlastiti rad ili učenje... Posjeduje sposobnosti kontinuiranog učenja...</p>	<p>Novi elementi u odnosu na prethodne razine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poduzetništvo te pripadajuće vještine i kompetencije; • samoprocjena; • učiti kao učiti (formulacija iz razine 3).
Razina 6	<p>... široko i napredno znanje iz svog područja, uključujući kritičko razumijevanje teorije, ključnih pojmova, metoda i načela. Razumije opseg i granice profesionalnih dužnosti i/ili disciplina... Sposobnost primjene znanja i kreativnih rješenja... upravlja složenim profesionalnim aktivnostima i projektima... odlučuje u nepredvidivom operativnom okruženju... posjeduje sposobnost kontinuiranog učenja...</p>	<p>Novi elementi u odnosu na prethodne razine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumijevanje granica profesionalnih dužnosti; • kreativnost u primjeni znanja <p>Napomena: kompetencija „učiti kako učiti” ostaje nepromijenjena.</p>

U sljedećim primjerima jasan je prijelaz s niže razine na višu. Serija opisnica ishoda učenja predstavlja kontinuirani niz postignuća učenja.

Ujedinjeno Kraljevstvo, Škotska (izvadak)

	Znanje i razumijevanje	Komunikacija, ICT i numeričke vještine
Razina 2	Pokazuje i / ili primjenjuje poznavanje jednostavnih činjenica .	Uz pomoć koristi jednostavne vještine , primjerice: može proizvesti vrlo jednostavan pisani ili izgovoreni tekst u ograničenom opsegu i u poznatom uobičajenom okruženju...
Razina 4	Pokazuje i / ili primjenjuje: osnovno, uglavnom činjenično, poznavanje teme . Jednostavne činjenice i ideje o temi / disciplini ili činjenice i ideje povezane s tim.	Koristi izravne vještine , primjerice: može proizvesti pisani ili izgovoreni tekst koji je jednostavan, ali detaljan, u poznatom uobičajenom okruženju. Izravno koristi poznate programe za obradu i prikupljanje informacija...
Razina 7	Pokazuje i / ili primjenjuje: općenito široko poznavanje teme / discipline . Znanje uvršteno u glavne teorije, pojmove i načela...	Koristi niz uobičajenih vještina i nekih naprednih vještina iz relevantne teme / discipline, primjerice: izražava složene ideje na dobro strukturiran i smislen način. Učinkovito koristi veći broj komunikacijskih metoda u poznatom i nepoznatom okruženju...

Ujedinjeno Kraljevstvo, Škotska (izvadak)

Razina 9	Pokazuje i / ili primjenjuje: široko i integrirano poznavanje i razumijevanje opsega, glavnih područja i granica teme / discipline. Kritički razumije odabrane glavne teorije, načela, pojmove i terminologiju...	Koristi niz uobičajenih vještina i nekih naprednih i specifičnih vještina iz relevantne teme / discipline, primjerice: održava službene prezentacije o specijaliziranim temama pred stručnim auditorijem...
Razina 12	Pokazuje i / ili primjenjuje: kritički pregled teme / discipline, uključujući kritičko razumijevanje glavnih teorija , načela i pojmova. Kritičko, detaljno i često vrhunsko poznavanje u nekoj specijaliziranoj struci...	Koristi veliki broj naprednih i specijaliziranih vještina prikladnih za temu / disciplinu, primjerice: na odgovarajućoj razini komunicira pred različitim auditorijem i prilagođava komunikaciju okruženju i svrsi...

Njemačka (izvadak)

	Znanje	Vještine	Socijalne kompetencije
Razina 1	Imati kompetencije za izvršavanje jednostavnih zadataka u jasnom i stabilno strukturiranom području obrazovanja ili rada . Izvršavanje zadataka obavlja se pod nadzorom.		
	Imati osnovno opće znanje . Imati inicijalni uvid u područje obrazovanja ili rada.	Imati kognitivne i praktične vještine koje su potrebne za obavljanje jednostavnih zadataka u skladu s unaprijed postavljenim pravilima i procijeniti rezultate takvih zadataka. Postaviti osnovne poveznice.	Učiti i raditi s drugima , prikupljati i razmjenjivati informacije pisanim i usmenim putem.
Razina 3	Imati kompetencije za neovisno obavljanje tehničkih zadataka u nekom obrazovnom području ili u zanimanju koje je jasno i strukturirano na otvoren način u nekim područjima.		
	Imati široko opće znanje ili široko stručno znanje u obrazovnom području ili u zanimanju.	Imati veći broj kognitivnih i praktičnih vještina za planiranje i procesuiranje tehničkih zadataka u nekom obrazovnom području ili u zanimanju. Ocijeniti rezultate u skladu s kriterijima koji su uglavnom unaprijed postavljeni, jednostavno prenositi metode i rezultate.	Raditi u skupini i prema potrebi, ponuditi pomoć . Pomoći oblikovati obrazovno ili radno okruženje, predstaviti procese i rezultate relevantnim primateljima takvih informacija.

<p>Razina 5</p>	<p>Imati kompetencije potrebne za neovisno planiranje i procesuiranje tehničkih zadataka unutar složenog i specijaliziranog, ali i promjenjivog obrazovnog područja ili zanimanja.</p> <p>Imati integrirano stručno znanje u obrazovnom području ili integrirano stručno znanje u nekom području aktivnosti. To uključuje i dublje, teoretsko stručno znanje. Poznavati opseg i ograničenja obrazovnog područja ili zanimanja.</p>	<p>Imati izrazito širok spektar specijaliziranih, kognitivnih i praktičnih vještina. Planirati radne procese u području rada i ocjenjivati takve procese u svjetlu alternativnih mogućnosti rada i recipročnih učinaka iz susjednih područja. Složeno prenositi metode i rješenja.</p>	<p>Planirati i strukturirati radne procese na kooperativan način, uključujući heterogene skupine, poučavati druge i pružati utemeljeno usmjeravanje u obrazovanju. Na ciljan način predstaviti složene činjenice i uvjete iz različitih struka relevantnim primateljima takvih informacija.</p>
<p>Razina 8</p>	<p>Imati kompetencije za postizanje rezultata u istraživanjima u znanstvenom području ili za razvoj inovativnih rješenja i postupaka u nekom zanimanju. Struktura ovakvih zahtjeva ovisi o novim i nepoznatim problemskim situacijama.</p> <p>Imati sveobuhvatno, specijalizirano, sustavno organizirano vrhunsko znanje u jednom ili više područja u nekom znanstvenom području ili imati sveobuhvatno stručno znanje u strateški i inovativno orijentiranom području zanimanja. Imati odgovarajuće znanje iz disciplina koje su povezane s izvornim područjem rada.</p>	<p>Imati široko razvijene vještine koje se tiču definiranja i rješavanja novih problema u području istraživanja, razvoja ili inovacija u specijaliziranom znanstvenom području ili zanimanju. Uključuje i izradu, primjenu, upravljanje, promišljanje i procjenu inovativnih procesa u području rada i drugim povezanim disciplinama. Ocijeniti nove ideje i postupke.</p>	<p>S položaja visoke odgovornosti voditi timove ili organizacije uz aktiviranje potencijalnih područja unutar takvih timova ili organizacija. Promicati stručno usavršavanje kolega na ciljan i održiv način. Voditi rasprave unutar različitih područja i unijeti inovativan doprinos u specijalizirane stručne rasprave.</p>

Ključna načela

Razine kvalifikacija utemeljene na ishodima učenja jedan su od ključnih elemenata novih nacionalnih kvalifikacijskih okvira u Europi. Izrada opisnica razina koje su utemeljene na ishodima učenja najvažniji je korak u procesu razvoja okvira.

Iako je definiranje i izrada opisnica tehnički zahtjevan zadatak, ti procesi moraju biti povezani s političkom vizijom i ciljevima te se moraju temeljiti na inkluzivnim procesima dijaloga i konzultacija. Ako pretpostavimo da je glavni cilj NKO-a potaknuti cjeloživotno učenje i obuhvatiti različite oblike učenja, potrebno je razviti sveobuhva-

tan i širok niz opisnica razina – koji se proteže na svim razinama nacionalnog sustava. Kvalifikacijski okvir ustrojen oko restriktivnijih ciljeva, primjerice okvir koji obuhvaća ograničeni dio nacionalnog kvalifikacijskog sustava (recimo, strukovno obrazovanje i osposobljavanje ili visoko obrazovanje), oslanjat će se na specijalizirane, manje općenite opisnice. Opisnice će ukazivati i na to djeluje li okvir poput pravila ili kao ograničeni propisni dokument.

Primjena ishoda učenja u druge svrhe

Prethodni pododjeljci odražavaju „opipljiviju” primjenu ishoda učenja koja je više povezana s učenjem i kvalifikacijama. Ustvari, ishodi učenja čine dijelove mnogih drugih alata i instrumenata. Ovakva šira primjena ishoda učenja izrazito je važna u smislu upravljanja sustavima obrazovanja i osposobljavanja tako da ti isti sustavi osiguravaju cjeloživotno učenje koje je intenzivnije, bolje i otvoreno za sve. Dalje u tekstu navedena su neka glavna područja u kojima se primjenjuju ishodi učenja.

Europski sustavi prijenosa bodova – ECVET i ECTS

Europski sustavi prijenosa bodova u obrazovnom sustavu i sustavu obrazovanja i osposobljavanja – ECVET i ECTS nadovezuju se na ishode učenja koji su temelj za izradu kvalifikacija i programa; korištenjem opisnica razina koje se izražavaju u ishodima učenja služe kao poveznica na EQF i kvalifikacijske okvire u Europskom prostoru visokog obrazovanja^[19].

U tom kontekstu ishodi učenja uzimaju u obzir obrazovanje stečeno u inozemstvu, tijekom razdoblja mobilnosti i rezultate koriste u procesu priznavanja i vrednovanja obrazovanja. Ishodi učenja svrstavaju se u skupove ishoda učenja (kao u ECVET-u) i / ili se navode uz radno opterećenje (kao u ECTS-u)^[20]. Skupovi ishoda učenja predstavljaju temelj sporazuma o mobilnosti koje sklapaju studenti / učenici, obrazovne ustanove ili ustanove za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, kao što su visoka učilišta ili ustanove za strukovno osposobljavanje i nadležna tijela. Ovakvi sporazumi formaliziraju se na različitim razinama, a Europass služi kao dobra smjernica za dokumentaciju ishoda učenja povezanih s ECVET-om i ECTS-om (za primjer vidjeti Europassov Dodatak svjedodžbi^[21] i Europassovu Dopunsku ispravu o studiju^[22]).

Primjena ishoda učenja u sustavima prijenosa bodova podrazumijeva promišljanje i povezivanje standarda zanimanja i kvalifikacija, kurikuluma i načina ocjenjivanja, što je vidljivo iz primjera o projektu Cominter.

[19] CEDEFOP, *Linking credit systems and qualifications frameworks. An international comparative analysis*. Research paper no. 5. 2010. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5505_en.pdf

[20] Primjena ishoda učenja u ECVET-u opisana je u ECVET-ovoj publikaciji: *Questions and Answers: Getting to know ECVET better*, veljača 2011. [http://www.cedefop.europa.eu/EN/files/ECVET_QUESTION_ANSWERS_Feb_2011_en\(download_ID_17648\).pdf](http://www.cedefop.europa.eu/EN/files/ECVET_QUESTION_ANSWERS_Feb_2011_en(download_ID_17648).pdf) Vodič za korisnike ECTS-a (2009.) dostupan je na sljedećoj poveznici: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

[21] <http://europass.cedefop.europa.eu/europass/home/vernav/InformationOn/EuropassCertificateSupplement.csp>

[22] <http://europass.cedefop.europa.eu/europass/home/vernav/InformationOn/EuropassDiplomaSupplement.csp>

Stručna aktivnost	Provedba istraživanja i praćenje poslovanja		
Zadaci	1. Stalno praćenje tržišta	2. Prikupljanje informacija iz inozemstva	3. Priprema za odlučivanje
Skupovi kvalifikacija	K1: Istraživanje tržišta i tržišno planiranje na stranim tržištima		K2: Sustav poslovnih informacija
Dodijeljeni bodovi	10 %		10 %
Ishodi učenja povezani uz skup kvalifikacija br. 1	<p>Vještine Prikupljanje informacija putem stalnog praćenja tržišta (istraživačkim radom u uredu), istraživanjem na terenu u inozemstvu i provjera pouzdanosti podataka. Analiza i odabir relevantnih poslovnih informacija i propisa o ograničenjima na stranom tržištu. Formuliranje zahtjeva za angažiranjem vanjskih stručnjaka radi istraživanja i naknadno praćenje istraživanja stranih tržišta. Prijedlog nacrtu konkretnog akcijskog plana na temelju poslovne politike tvrtke i SWOT analize. Izrada sažetka i izvještavanje nadređenih o pripremi procesa odlučivanja.</p> <p>Kompetencije Organiziranje i planiranje radnih aktivnosti, neovisan rad. Praćenje prilika i prijetnji. Primjena poslovnog uvida.</p> <p>Znanje Međunarodni marketing, računarstvo, ekonomija, geopolitika, zakonodavstvo i propisi, upravljački alati, komunikacija.</p>		
Nastavne jedinice	N1: Međunarodni marketing		N2: Upravljanje informacijskim sustavima
Broj sati	112		112
http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/6110_en.pdf			

Posljednja faza sustava prijenosa bodova je priznavanje i vrednovanje prethodno stečenih ishoda učenja putem bodovanja. S obzirom da učenik / student može postići ishode učenja krećući se različitim smjerovima učenja, koristeći različite načine učenja i u različitim kontekstima, sustavi prijenosa bodova trebaju biti dovoljno fleksibilni da uzmu u obzir različite

te smjerove stjecanja znanja i izbjeći dupliciranje postupka ocjenjivanja. To podrazumijeva „pomirenje” različitih pristupa opisivanja i vrednovanja ishoda učenja te početak bodovanja informalnih i neformalnih oblika učenja. Kao što je to navedeno u pilot projektu ECVET-a, pod nazivom M.O.T.O., „najvažnija načela kojima se osigurava vrednovanje i priznavanje su jasne

opisnice ciljanog znanja, vještina i kompetentnosti te potvrda da su stečeni u inozemstvu” (završno izvješće projekta M.O.T.O.^[23]).

Životopis

Pri popunjavanju životopisa sve češće se od osoba traži da navedu ne samo podatke o formalnim kvalifikacijama koje posjeduju, datume i mjesta pohađanja obrazovnih programa, nego i sažetak glavnih kompetencija (u obliku ishoda učenja) koje osoba smatra da ima, često na temelju samoprocjene (npr. kompetencije koje se odnose na komunikaciju na stranim jezicima). Životopis je osobni dokument čija je svrha naglasiti koliko je važno jasno navesti što je neka osoba postigla i što može postići u budućnosti.

Oglasi za posao

Sve češće oglasi za posao sadržavaju detalje o tome što se očekuje od potencijalnog djelatnika da zna i može učiniti. Takve specifikacije o radu ukazuju na povezanost obrazovanja i osposobljavanja s tržištem rada.

Vodiči o programima za polaznike

S obzirom da obrazovne ustanove sve više prelaze na sustav utemeljen na ishodima učenja, sve češće navode što polaznik može steći (u smislu ishoda učenja) ako upiše neki program. Ovakve informacije postaju sve važnije polaznicima.

Informiranje, savjetovanje i usmjeravanje

Stručnjaci za profesionalno usmjeravanje iz obrazovnih ustanova ili javnih zavoda za zapošljavanje mogu značajnije pomoći korisnicima ukoliko su očekivanja obrazovnih ustanova i pružatelja kvalifikacija jasna i sročena na način da se navodi što se očekuje od polaznika. U suprotnom, povezivanje potencijalnih polaznika / radnika s obrazovnim programima / poslovima može biti pomalo subjektivne prirode. Uz jasno definirana očekivanja, savjetnici imaju na raspolaganju alat kojim bolje procjenjuju je li neki određeni program relevantan za korisnika u smislu slobodnog radnog mjesta na tržištu rada i u smislu prethodnog iskustva i kvalifikacija. Ne može se dovoljno naglasiti važnost ispravnog i empatičnog savjetovanja i usmjeravanja u procesu otvaranja kvalifikacijskih sustava, poticanja cjeloživotnog učenja i podržavanja vrednovanja informalnog učenja.

Organiziranje obrazovanja

Primjena ishoda učenja podrazumijeva manji naglasak na trajanje učenja i veću vjerojatnost da će polaznik biti izuzet iz nekih dijelova formalnih programa (ukoliko se prizna prethodno učenje). Što to znači u smislu organiziranja osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja i za napredak učenika tijekom školovanja? Može li školovanje učenika iste dobi teći brže ili sporije? Kako to organizirati u škola? Koliko je takav pristup realističan? Zasigurno, prijelaz na kurikulum i ocjenjivanje utemeljeno na ishodi-

[23]
http://ecvet-moto.isfol.it/project/prodotti/moto-model/MOTO_model%20ultimissimo.pdf

ma učenja za sobom povlači i neka važna organizacijska pitanja.

U pitanje dolazi i uloga nastavnika u novom pristupu obrazovanju utemeljenom na primjeni ishoda učenja. Jasni ishodi učenja i ocjenjivanje povezano s kriterijima koji se često pojavljuju uz ishode učenja znače i da se uloga nastavnika mijenja i da on više nije stručni instruktor nego stručni „trener” ili voditelj učenika koji sve više preuzimaju odgovornost za vlastito učenje.

Osiguravanje kvalitete

Osiguravanje kvalitete u obrazovnim sustavima vrlo je raznoliko i često funkcionira na različitim razinama i u različitim sustavima. Može se činiti rascjepkanim i nekoherentnim. Primjena ishoda učenja može staviti veliki naglasak na svrhu poučavanja, ocjenjivanja, vrednovanja i certificiranja. Ishodi učenja uvode jezik koji omogućava različitim dionicima uključenima u proces osiguravanja kvalitete da međusobno komuniciraju i koordiniraju aktivnosti. Primjena ishoda učenja može dovesti u pitanje postojeće metode osiguravanja kvalitete koje naglasak stavljaju na vrednovanje obrazovnog procesa, a ne na stvarni proces učenja.

Uporaba izvanformalnog obrazovanja i osposobljavanja

Primjena ishoda učenja važna je i izvan obrazovnog konteksta. Primjerice, ishodi učenja mogu se primjenjivati tijekom zapošljavanja novih djelatnika u poduzeću, usavršavanja zaposlenika, priznavanja prethodnog

učenja, priznavanja kvalifikacija i ishoda učenja stranih studenata i radnika i u specifikaciji natječaja i ugovora ukoliko su sigurnost ili kvaliteta najvažniji uvjeti.

Zaključne napomene

Prijelaz s korištenja specifikacija standarda zanimanja i kurikulumu na korištenje opisnica prema EQF-u znači i prijelaz na općenitije oblike ishoda učenja. Ipak, u nekom specifičnom kontekstu – recimo u kontekstu usavršavanja iskusnih oftalmologa – različiti oblici ishoda učenja međusobno su povezani. Polazište treba biti specifični aspekt obrazovnog kurikulumu koji dalje slijedi „put” (standard zanimanja, kriterij ocjenjivanja, opisnica kvalifikacije, opisnica prema NKO-u) do odgovarajuće opisnice razine u NKO-u. Ovakve veze između „slojeva” specifikacije ishoda učenja važne su za povećanje jasnoće, koherentnosti, propusnosti i načina napredovanja.

Opisnice ishoda kvalifikacija trebaju biti detaljne u onoj mjeri koja je propisana – ni više ni manje: EQF služi kao referentni ili meta okvir koji ima kratke i općenite opisnice; NKO treba sadržavati detaljnije opisnice koje daju prostor autorima kvalifikacija da „lociraju” nove vrste kvalifikacija ili omogućavaju nadležnim tijelima da lociraju postojeće; opisnice u NKO-u trebaju biti detaljnije razrađene i izražene u smislu posebnog područja ili dijela učenja kako bi se izradile opisnice koje će biti temelj za sustav nagrađivanja (odnosno, priznanja ili nagrada koje dodjeljuje posebna organizacija); u konačnici, tijelo koje

dodjeljuje takva priznanja ili nagrade (ovisno o raspodjeli odgovornosti u nacionalnom sustavu) treba razviti vrlo detaljne opisnice za svaku pojedina kvalifikaciju koja se dodjeljuje.

Ukoliko su opisnice kvalifikacije odveć specifične (posebno ako su obvezujuće prirode), mogu zaustaviti napredak i širenje inovativne prakse jer će zahtijevati česte izmjene. S druge strane, ukoliko su preširoke i odveć općenite, trebat će biti popraćene nekim drugim elementima (recimo, detaljnim školskim kurikulumima ili standardima ocjenjivanja). Osim toga, osobe koje dolaze izvan sustava formalnog obrazovanja i osposobljavanja teško će moći razumjeti odveć specifične definicije / opisnice. Definicije / opisnice ishoda

učenja koje imaju različit opseg imat će i različite načine ocjenjivanja.

Možemo stoga zaključiti da ishodi učenja ne smiju biti ni previše rigidni, ali ni previše fleksibilni. Neki tvrde da, ukoliko želimo potaknuti razvoj cjelovitnog učenja, ishodi učenja trebaju biti formulirani na način koji podržava ili omogućava fleksibilnost kada je riječ o pristupu obrazovanju i sustavu kvalifikacija. Ako se ishodi učenja primjenjuju i tumače na načine koji ograničavaju načine rada nastavnika ili učenja pojedinaca, ne može se govoriti o poticanju poželjnog i svima dostupnog učenja. Istodobno, trebaju postojati jasni standardi o tome što polaznik treba postići tako da je određeni stupanj rigidnosti u formuliranju ishoda neizbježan.

---

4. Prijelaz na primjenu ishoda učenja i izvori informacija

U prethodnom odjeljku vidjeli smo niz primjena ishoda učenja; od definiranja specifične prakse rada do opisa najširih razina kvalifikacija. Vrlo vjerojatno će sve zemlje uvesti uporabu ishoda učenja kako bi potaknuli transparentnost, koherentnost i propusnost u obrazovnom sustavu, sustavu obrazovanja i osposobljavanja i sustavu kvalifikacija. U ovom odjeljku raspravlja se o nekim praktičnim pitanjima prijelaza na intenzivniju primjenu ishoda učenja.

Uvođenje ishoda učenja u gore navedene sustave može biti dug proces koji započinje raspravom među dionicima koji mogu unijeti dodanu vrijednost u sustav te koji se nastavlja serijom pokusnog uvođenja u različitim okruženjima prije izrade nacionalnih propisa za opis programa i kvalifikacija.

Ishodi učenja izrađuju se u okruženjima u kojima se trebaju uzeti u obzir različiti čimbenici, uključujući: kvalifikacijske okvire, vanjske referentne točke, implicitne standarde, pravila o zapošljavanju i opisnice kvalifikacija. Skupine dionika zadužene su za ove čimbenike i načine na koji se koriste. Iz tog se razloga potrebno savjetovati s dionicima o intenzivnijoj primjeni ishoda učenja.

Ishodi učenja trebaju se, dakle, promatrati kao alat u skupini alata za postizanje viših ciljeva poboljšanja razina obrazovanja i vještina pod uvjetom da su ostali alati: cjeloživotno učenje, socijalno uključivanje i jednake obrazovne mogućnosti. Ishodi učenja stoga nisu isključivo povezani s ciljevima politike obrazovanja i osposobljavanja, nego ih se treba shvatiti kao alate u ovom širem kontekstu.

Iz navedenog se može zaključiti da je za uspješnu primjenu ishoda učenja potrebno uzeti u obzir preduvjete za njihovu primjenu, kao i njihove prednosti i nedostatke.

Preduvjeti za primjenu

Nije moguće očekivati intenzivniju primjenu ishoda učenja ukoliko za to ne postoji odgovarajuće okruženje. Potrebno je razmotriti mnoge čimbenike:

- Postoji li neko nadležno tijelo koje vodi cijeli proces i koje jasno artikulira zašto su ishodi učenja dobar alat koji olakšava proces odlučivanja u sektoru obrazovanja i osposobljavanja?
- Potiče li se rasprava s različitim zainteresiranim sektorima, primjerice, obrazovnim sektorom (posebice nastavnicima) i socijalnim partnerima?

- Može li se ostvariti dijalog između vodećih predstavnika različitih sektora koji će omogućiti platformu za pružanje uzajamne potpore i stvaranje smislenijeg pristupa u smislu primjene?
- Je li provedeno istraživanje o primjeni ishoda učenja?

Ovi i drugi čimbenici stvaraju potrebne preduvjete za spremnost na prijelaz s postojećeg opisa kurikuluma, standarda i kvalifikacija na sustav koji se više temelji na ishodima učenja.

Stvarni prijelaz

Dva glavna načina prijelaza na intenzivniju primjenu ishoda učenja (s niže razine na višu i obratno) nude niz strateških mogućnosti.

Sve zemlje koje surađuju u pitanjima obrazovne politike i politike obrazovanja i osposobljavanja koriste EQF kao temelj za usporedbu razina kvalifikacija među različitim zemljama – opisnice EQF-a formulirane su kao ishodi učenja. Iste zemlje izrađuju (ili su izradile) nacionalne kvalifikacijske okvire. EQF i nacionalni kvalifikacijski okviri generiraju aktivnosti s više na niže razinu (engl. *top down*), odnosno potiču stvaranje kvalifikacijskih sustava utemeljenih na ishodima učenja. Ključna značajka NKO-a kao alata koji potiče promjenu je sposobnost da okupe sve dionike „na jedno mjesto” radi razmjene iskustva u učenju, ocjenjivanju i stjecanju kvalifikacija. U trenutku kada dionici nastoje iznaći ideje kako uskladiti različite serije kvalifikacija, neizbježno primjenjuju ishode učenja

jer oni predstavljaju jedinu pouzdanu, objektivnu i provjerenu metodu uspoređivanja.

Ovakav novi, tzv. *top down* sustav, može biti unaprijeđen konkretnim testiranjem novog pristupa i kvalitetnom diseminacijom rezultata. Mnoge zemlje razvijaju sustav utemeljen na ishodima učenja jer su oni primjereniji u odnosu na druge sustave utemeljene na drugačijim načelima (koja podrazumijevaju aktivnosti s niže na višu razinu, engl. *bottom up*). U kontekstu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, ishodi učenja često se primjenjuju na napredan način jer je u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju glavni cilj svih programa osposobljavanja steći određene kompetencije. Glavni izazov i dalje ostaje pitanje kako pretočiti dobru praksu unutar jednog sektora ili između različitih sektora, no sve je izvedivo ukoliko su praksa rada i koristi koje slijede iz toga jasno opisani.

Ova dva primjera primjene (s više na nižu razinu, tzv. *top-down* i s niže na višu razinu, tzv. *bottom up*) nisu jedini strateški izbori za uvođenje intenzivnije primjene ishoda učenja. Još jedan način za postizanje istog cilja leži u osnaživanju glavne interesne skupine – nastavnika i njihovih matičnih ustanova. U smislu unaprjeđenja usavršavanja nastavnika, primjena ishoda učenja u pedagoškoj praksi ima svoje prednosti (i ograničenja) i ocjenjivanje može biti dio dugoročne strategije koja može imati formativan učinak na izradu kurikuluma i kvalifikacije.

Praktične informacije

Glavni poticaj za stvaranje sustava utemeljenog na ishodima učenja te zasnovanog na mjerama koje se donose na europskoj razini, je učiniti sustave obrazovanja, osposobljavanja i stjecanja kvalifikacija jasnijima i smislenijima. To može rezultirati brojim novim trendovima opisanima u Odjeljku 3, uključujući i šire „ne-obrazovne” kontekste u kojima ishodi učenja mogu unaprijediti praksu rada i pružanje usluga. Naglasak na većoj jasnoći i smislenosti u obrazovnom sektoru i sustavu kvalifikacija održat će uvođenje širokog strateškog pristupa čak i ako je napredak u tom smislu moguć samo u pojedinim sektorima i u kraćem roku. Jedno od osnovnih obilježja ovakvog procesa

otvaranja i pojašnjavanja, koji podrazumijeva i otvaranje kurikuluma i kvalifikacija pojedincima i ostalim korisnicima, je da utječe na mnoge aspekte obrazovnog i kvalifikacijskog sustava te omogućava bolju komunikaciju s dionicima.

Najkorisniji i najprimjenjiviji ishodi učenja tiču se realističnih i izvedivih opisnica znanja, praktičnih i kognitivnih vještina, razina neovisnosti i vještina učenja. Različite taksonomije razina učenja korisne su za određivanje ishoda učenja.

Na kraju, svi ishodi učenja trebaju biti podložni ocjenjivanju i primjenjivi za svoju primarnu svrhu, bez obzira primjenjuju li se na razini pojedinačnog modula, kvalifikacije, opisnice razine ili opisnice kvalifikacije.

Izvori informacija

Sve je opsežnija literatura o primjeni ishoda učenja. Sljedeći izvori mogu pomoći u provedbi relevantnih strategija.

Projekti EQF-a

Korisnicima je, nakon registracije, dostupna analiza projekata EQF-a na sljedećim mrežnim stranicama:

http://europa.eu/sinapse/directaccess/qualification_framework

Projekti ECVET-a

Informacije dostupne na:

<http://www.ecvet-projects.eu/Projects/>

Svi navedeni projekti stavljaju naglasak na izradu i primjenu sustava utemeljenog na ishodima učenja. Neki projekti tiču se prijelaza na sustav primjene ishoda učenja, kao što su:

- OPIR: usporedba profila zanimanja na kojima se temelje kvalifikacije i utvrđivanje metodologije pomoću koje se ključne aktivnosti profila zanimanja prevode u ishode učenja.
- Aerovet: projekt koji se bavi nekim praktičnim pitanjima vezanima uz primjenu ishoda učenja.
- SME-Master Plus: matrica kompetencija za kvalifikacije majstora obrtnika u pekarstvu, cvjećarstvu, frizerskoj djelatnosti i drvodjelstvu.

Projekti programa Leonardo da Vinci

Projekti VQTS (projekti o prijenosu strukovnih kvalifikacija):

<http://www.vocationalqualification.net/>.

Bave se definiranjem ishoda učenja u profilima zanimanja u sljedećim područjima: mehatronika i elektronika / elektrotehnika.

- AMOR (informacije dostupne na: http://www.cedefop.europa.eu/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/489/C18D1EN.html); projekt se bavi primjenom ishoda učenja u cilju usporedbe kurikuluma u elektrotehničkoj industriji.
- CEDEFOP – ovo istraživanje vezano uz NKO iz 2010. godine pruža primjere opisi ishoda učenja za kvalifikacijske okvire^[24].

Priručnici „Kako formulirati ishode učenja”

Različite institucije izdale su svoje priručnike ili vodiče o tome kako formulirati ishode učenja. Primjerice:

- Brian Bowe i Marian Fitzmaurice. *Guide to Writing Learning Outcomes*. Centar za učenje i poučavanje, Tehnološki institut za cjeloživotno učenje u Dublinu. modularisation.dit.ie/docs/Learning%20Outcomes%20Guide.doc

Znanstveno-istraživačke publikacije

Biggs, J. *Aligning Teaching and Assessing to Course Objectives*. // *Teaching and Learning in Higher Education: New Trends and Innovations*. University of Aveiro. 13. – 17. travnja 2003.

Kennedy, D., Hyland, A. i Ryan, N. *Writing and using Learning Outcomes*. // *Bologna Handbook, Implementing Bologna in your Institution*, 2006., poglavlje 3.4-1, 1. – 30.

[24]

CEDEFOP, *The development of national qualifications frameworks in Europe* <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16666.aspx>. 2010.

Kennedy, D., Hyland, A. i Ryan, N. *Learning Outcomes and Competences*. // Bologna Handbook, Introducing Bologna Objectives and Tools. 2009., 2.3.-3, 1. – 18.

Kennedy, D., *Writing and Using Learning Outcomes – A Practical Guide*. Odjel za promicanje kvalitete, University College Cork. Dostupno na: www.NAIRTL.ie. 2007.

Jessup, G. *Outcomes – the emerging model of education and training*. Falmer. 1991.

CEDEFOP (Frommberger, Krichewsky, D. i Milolaza, A.). Learning outcomes approaches in VET curricula. 2010. Istraživanje je dostupno na mrežnim stranicama: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16433.aspx>

Adam, S. *Using learning outcomes: A consideration of the nature, role, application and implications for European education of employing learning outcomes at the local, national and international levels*. Edinburgh: Heriott-Watt University, 2004. (članak predstavljen na konferenciji o Bolonjskom sustavu u UK-u, 1. – 2. srpnja 2004.).

Adam, S. *An introduction to learning outcomes: a consideration of the nature, function and position of learning outcomes in the creation of the European Higher Education Area*. // EUA Bologna Handbook / urednici Froment, E. i Kohler, J. Berlin: Raabe Verlag, 2006.

Brockmann, Michaela. *Qualifications, learning outcomes and competences: a review of the literature*. Nacrt rada. 2007. Dostupan na: <http://www.kcl.ac.uk/content/1/c6/01/57/15/literaturereview.pdf>

González, Julia i Wagenaar, Robert. *Tuning educational structures in Europe*. Bilbao: University of Deusto, 2003. Dostupno na: http://www.relint.deusto.es/TUNINGProject/documentos/Tuning_phase1/Tuning_phase1_full_document.pdf

OECD. *The definition and selection of key competences: executive summary: DeSeCo project*. Paris: OECD, 2005. Dostupno na: http://www.oecd.org/document/17/0,2340,en_2649_34515_2669073_1_1_1_1,00.html

Kataloški podaci o izvornom izdanju:

Europska komisija

**Primjena ishoda učenja – serija o Europskom kvalifikacijskom okviru;
Publikacija br. 4**

Ured za publikacije Europske unije u Luksemburgu

2011. — 48 str. — 25.0 × 17.6 cm

ISBN 978-92-79-21085-3

Digitalni identifikator objekta (DIO):10.2766/17497

KAKO NABAVITI PUBLIKACIJE EUROPSKE UNIJE?

Besplatne publikacije:

- putem Knjižare Europske unije (<http://bookshop.europa.eu>);
- u predstavništvima (uredima) ili delegacijama Europske komisije; njihovi kontakt podaci dostupni su na Internetu (<http://ec.europa.eu>) ili putem faksa na broj: +352 2929-42758.

Publikacije koje se plaćaju:

- putem Knjižare Europske unije (<http://bookshop.europa.eu>);

Putem pretplate (primjerice, preplata na godišnje serije *Službenog lista Europske unije* i izvješća o slučajevima pred Sudom Europske unije):

- posredstvom prodajnog predstavnika Ureda za publikacije Europske unije (http://publications.europa.eu/others/agents/index_en.htm).

Europska komisija, u uskoj suradnji s Europskim centrom za razvoj strukovne izobrazbe (engl. European Centre for the Development of Vocational Training, CEDEFOP) i Europskom zakladom za stručnu izobrazbu (engl. European Training Foundation) izdaje seriju publikacija o EQF-u kako bi se potaknula rasprava i aktivnosti vezane uz primjenu Europskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje (EQF) na nacionalnoj i europskoj razini.

EQF se temelji na ishodima učenja. Poziva države članice da usklade svoje nacionalne razine kvalifikacija sa zajedničkim referentnim razinama EQF-a koje se temelje na ishodima učenja i da sve pojedinačne kvalifikacije definiraju u obliku ishoda učenja.

Četvrta u nizu publikacija o EQF pod nazivom Primjena ishoda učenja nastala je kao rezultat rasprava unutar Savjetodavne skupine Europske komisije za primjenu Europskoga kvalifikacijskog okvira (EQF Advisory Group) i njene podskupine koja se bavi ishodima učenja (Learning Outcomes Group). Publikacija sustavno opisuje na koji se način pristup utemeljen na ishodima učenja koristi u različite svrhe: za definiranje standarda zanimanja i obrazovnih standarda, pojedinačnih kvalifikacija, kurikuluma i programa, specifikacija ocjenjivanja i razina kvalifikacija. Cilj publikacije nije ponuditi jedinstven pristup primjeni ishoda učenja. Ipak, njome se nastoji predložiti nove ideje i dati savjete nositeljima politika i stručnjacima koji izrađuju i primjenjuju ishode učenja za različite svrhe. Kako se rasprava na europskoj razini bude dalje razvijala, moguće je objavljivanje naknadnih publikacija o određenim aspektima ishoda učenja.

